Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Masinloetavatele e-arvetele üleminek era- ja avaliku sektori vahel (valmisolek ja vajadused)

Lõpparuanne

30.09.2014

Building a better working world

Lp lugeja,

Ernst & Young Baltic AS (edaspidi EY) koostöös Rahandusministeeriumiga viisid läbi uuringu „Masinloetavatele e-arvetele üleminek era- ja avaliku sektori vahel (valmisolek ja vajadused)", mille eesmärgiks oli selgitada välja võimalused masinloetavate e-arvete laiemaks kasutuselevõtuks era- ja avaliku sektori vahelises arveldamises.

Vajadus selle analüüsi läbiviimiseks tulenes EL tasemel vastu võetud otsusest minna riigihangetes üle e-arveldamisele hiljemalt 2018. aasta sügiseks. Antud uuringuga selgitati välja, milline on Eesti avaliku ja erasektori valmisolek e-arveldustele üleminekuks, millist majanduslikku mõju e-arveldamine endaga kaasa tooks ning tehti ettepanekud e-arvetele ülemineku toetamiseks riiklike meetmetega.

Analüüsi tarbeks koguti infot dokumendianalüüsi, veebiküsitluste, intervjuude ning välisriikide analüüsi kaudu. Kokku saadi uuringule sisendit ligikaudu 1000 ettevõttelt ja asutuselt.

Käesolev aruanne võtab kokku uuringu peamised tulemused ning jaguneb järgmisteks osadeks:

- Ülevaade e-arvete kasutusulatusest avalikus ja erasektoris
- Avaliku ja erasektori valmisolek e-arvetele üleminekuks
- E-arvetele ülemineku majanduslik mõju
- Välisriikide kogemused e-arvete rakendamisel
- Järeldused valmisolekust ja võimalustest e-arvete laiemaks kasutuselevõtuks

Uuring viidi läbi perioodil mai kuni september 2014. Uuringu juhtiveksperdiks oli EY nõustamisteenuste osakonna juhataja Siim Aben ning projektijuhiks EY nõustamisteenuste osakonna juhtivkonsultant Keiu Rõa.

Uuringu kontaktisik:

Siim Aben
Ernst & Young Baltic AS
Tel 611 4610
Siim.Aben@ee.ey.com

30.09.2014

Sisukord

Sisukord ... 2
Mõisted ja lühendid ... 3
2. Kokkuvõte ... 4
3. Executive summary ... 6
4. Sissejuhatus ... 8
4.1 E-arvete kasutamise üldine taust ... 8
4.2 Ülevaade uuringu läbiviimisest ja metoodikast ... 9
5. E-arvete kasutusulatus avalikus ja erasektoris ... 12
5.1 Ostuarvete vastuvõtmine avalikus sektoris ... 12
5.2 Müügiarvete saatmine avalikus sektoris ... 15
5.3 Müügiarvete saatmine erasektoris ... 17
5.4 Kasutusel olev majandustarkvara ... 19
5.4.2 Avalik sektor ... 19
5.4.3 Erasektor ... 21
6. Valmisolek e-arvetele üleminekuks ... 23
6.1 Majandustarkvara valmisolek e-arvete töötlemiseks ... 23
6.1.1 Standardiseeritus ... 25
6.1.2 Kasutajate valmisolek ... 26
6.2 E-arvete vahendamise võimalused ... 27
6.2.1 E-arve operaatorite roll ... 27
6.2.2 E-arve operaatorite teenused ja hinnastamine ... 28
6.3 Organisatsioonide valmisolek ja motivatsioon e-arvete rakendamiseks ... 29
6.4 E-arvete kasutajate kogemused ... 29
6.4.1 Kasutegurid ja probleemid erasektoris ... 29
6.4.2 Kasutegurid ja probleemid avalikus sektoris ... 32
6.5 E-arveid mittekasutanud organisatsioonide takistused ... 35
6.5.1 Erasektori probleemid ... 35
6.5.2 Avaliku sektori probleemid ... 36
7. E-arvetele ülemineku majanduslik mõju ... 39
7.1 Mõju ostjale (avalik sektor) ... 40
7.1.1 Kokkuhoid ... 40
7.1.2 Kulutused ... 40
7.2 Mõju müüjale (erasektor) ... 40
8. Välisriikide kogemused e-arvete rakendamisel ... 42
8.1 Taani ... 42
8.2 Soome ... 44
8.3 Norra ... 45
9. Järeldused ja ettepanekud e-arvete kasutuselevõtu soodustamiseks ... 47
9.1 Ettevõtete ja asutuste valmisolek e-arvete kasutuselevõtuks ... 47
9.2 Ettepanekud e-arvete kasutuselevõttu soodustavate meetmete osas ... 48

Mõisted ja lühendid

DHS	dokumendihaldussüsteem
EL	Euroopa Liit
FIE	füüsilisest isikust ettevõtja
MTÜ	mittetulundusühing
KOV	kohalik omavalitsus
SA	sihtasutus

E-arve ehk masinloetav e-arve	Masinloetav dokument, mida saadetakse ühest tarkvarasüsteemist teise vältimaks arve menetlemiseks ja maksmiseks käsitsi andmete sisestamist. Masinloetava e-arve all ei mõelda PDF-dokumenti
Avalik sektor	Riigiasutused ja KOV üksused koos allasutustega, avalik-õiguslikud juriidilised isikud, sotsiaalkindlustusfondid (haigekassa ja töötukassa) ning nende valitseva mõju all olevad sihtasutused, MTÜ-d ja äriühingud
Erasektor	Äriregistris registreeritud ettevõtted, avaliku sektori valitseva mõju alla mittekuuluvad sihtasutused ja MTÜ-d

2. Kokkuvõte

Ernst & Young Baltic AS-i ja Rahandusministeeriumi koostöös läbiviidud uuringu eesmärgiks oli analüüsida Eesti avaliku ja erasektori valmisolekut masinloetavate e-arvete laiemaks kasutuselevõtuks era- ja avaliku sektori vahelises arveldamises, ning esitada soovitused e-arvete kasutuselevõttu soodustavate meetmete rakendamiseks.

Uuringust järeldus, et Eesti ettevõtted ja avaliku sektori asutused kasutavad arveldamiseks nii paberarveid, e-posti teel saadetavaid PDF-arveid kui ka masinloetavaid e-arveid, mis liiguvad ühest tarkvarasüsteemist teise automaatselt ilma käsitsi sisestuseta. Nii era- kui avalikus sektoris on kõige levinum arvete saatmine PDF-kujul, mis moodustas 2013. aastal erasektori müügiarvetest 64%, avaliku sektori müügiarvetest 78% ning ostuarvetest 59%.

Samal ajal, kui Euroopas on võetud suund e-arvete kasutusulatuse suurendamisele, moodustavad e-arveid kasutavad organisatsioonid nii Eesti avalikus kui erasektoris siiski vähemuse. E-arvete kasutajateks on peamiselt suured organisatsioonid ning erasektori ettevõtete hulgas on neid proportsionaalselt rohkem kui avalikus sektoris. 2013. aastal saatis e-arveid 6% avaliku sektori asutustest ning 17% erasektori ettevõtetest. Ligikaudu 12% avaliku sektori asutustest võttis vastu ostuarveid e-arvetena. Kõige aktiivsemad e-arvete kasutajad on üle 100 töötajaga ettevõtted, kes saadavad ligikaudu kolmandiku müügiarvetest e-arvetena.

Ka arvete osakaalu poolest on e-arved erasektoris rohkem levinud kui avalikus sektoris. Erasektoris on e-arvete osakaal kõikidest arvetest suurem kui näiteks paberarvete hulk. Müügiarvete koguhulgast moodustasid e-arved erasektoris 19%, samal ajal kui paberarveid saadeti 17%.

Avaliku sektori üleminek e-arvetele on olnud tagasihoidlikum nii erasektoriga arveldades kui avaliku sektori omavahelistes arveldustest. E-arved moodustasid avaliku sektori müügiarvetest 3% ning ostuarvetest 8%. Avalikult sektorilt teisele avaliku sektori asutusele saadetavate arvete hulgas on e-arveid vaid paar protsenti.

E-arveldusele üleminek võib tuua ettevõtetele ja asutustele kaasa olulise kokkuhoiu nii tööaja kui otsese rahalise kulu näol, võimaldades samal ajal ka muid kasusid (nt tööprotsesside lihtsustumine, parem ülevaade arvetest jne). Otsest majanduslikku kasu võib seostada eelkõige ostuprotsessiga, kus e-arved võimaldavad oluliselt vähendada arvete menetlemisega seotud kulutusi. Uuringu käigus vaadeldi ostja seisukohalt eelkõige avalikku sektorit ning hinnati, et avaliku sektori kokkuhoid üleminekul täielikult masinloetavatele e-arvetele oleks 2,5 miljonit eurot aastas (2,5 eurot x 1 miljon arvet). Seega on oluline uurida võimalusi e-arvete kasutusulatuse suurendamiseks.

E-arvetele ülemineku võimekust defineeriti uuringus kolme komponendi kaudu:

- majandustarkvara võimekus e-arveid saata, vastu võtta ja menetleda
- operaatorite võimekus e-arveid vahendada
- ettevõtete teadlikkus ja motivatsioon e-arvete kasutamiseks

Valmisolekut toetab nii levinumate majandustarkvarade valmidus e-arveid töödelda, kui ka turul tegutsevad e-arveid vahendavad operaatorid, kes pakuvad lisaks e-arvete vahendamisele ka mitmeid lisateenuseid. Samal ajal pidurdab aktiivsemat e-arvetele üleminekut ettevõtete vähene teadlikkus e-arvete kasutuselevõtu kasudest ja hirm lisanduvate kulutuste ees.

Uuringust järeldus, et e-arvete kasutamise valmisolek on olemas üldiselt suurematel ettevõtetel, samuti riigiasutustel, KOV asutustel ning suurematel riigi- ja KOV sihtasutustel ja MTÜ-del. Valmisolek e-arvete saatmiseks ilma täiendava toeta on madal väike- ja mikroettevõtetel ning FIE-del.

Käesoleva uuringu põhieesmärki ja EL-i e-arvete direktiivi silmas pidades, on oluline anda kokkuvõtlik hinnang avaliku sektori võimekusele e-arveid vastu võtta. Kokkuvõtlikult võib väita, et ligikaudu 50% avaliku sektori asutustest ja organisatsioonidest on valmis e-arveid juba täna vastu võtma. Hinnang põhineb peamisel kahel uuringu leiul. Esiteks kasutavad ligikaudu 70% avaliku sektori organisatsioone majandustarkvara, mis on võimelised e-arveid töötlema. Teiseks hindavad 40% avaliku sektori organisatsioonidest, et nad on valmis e-arveid vastu võtma. Nende hinnangute erinevus on põhjustatud eelkõige puuduvatest kokkulepetest operaatorteenuse pakkujatega. Erinevused on ka avaliku sektori organisatsiooni gruppide lõikes, kus paremas valmiduses on riigi- ja kohalike omavalitsuste asutused ja halvemas väiksemad avaliku sektori sihtasutused ja MTÜ-d.

Valmisolekut toetavad ka mitmed riigi poolt loodud või hetkel loomisel olevad e-arvete esitamist võimaldavad keskkonnad.

Kokkuvõttes võib uuringust järeldada, et:

- avaliku sektori üleminek täielikult e-arvetele toob kaasa arvestatava kulude kokkuhoiu;
- Eestis on olemas infrastruktuur e-arvete edastamiseks nii operaatorteenuste pakkujate kui riigipoolsete lahenduste näol;
- nii era- kui avalikus sektoris levinud majandustarkvaraga on võimalik e-arveid töödelda.

Analüüsitulemustest lähtuvalt tehti ettepanek e-arvete saatmise kohustuse kehtestamiseks riigihangetes 2016. aasta aprillis jõustuva uue riigihangete seadusega. Kohustuse rakendamisega peaksid kaasnema riigipoolsed toetavad meetmed, eelkõige riigile tasuta e-arvete saatmise võimaluse loomise (läbi vastava veebikeskkonna) ning teavitustegevuse kaudu.

3. Executive summary

The aim of this study conducted in cooperation between Ernst & Young Baltic AS and the Ministry of Finance of the Republic of Estonia was to analyze the preparedness of the Estonian private and public sectors to increase the use of machine-readable e-invoices in public-private transactions and make recommendations for facilitating this step.

The study revealed that Estonian companies and public institutions currently use paper invoices, emailable PDF-invoices or machine-readable e-invoices that move between software systems automatically without the need for manual data entry. The most common form of invoicing in public sector was the utilization of PDF-invoices. In 2013, 64% of private sector sales invoices, 78% of public sector sales invoices and 59% of purchase invoices were sent in the PDF format.

While Europe is heading towards greater e-invoicing, organizations using e-invoices are still in the minority in both Estonian public and private sectors. E-invoices are used mainly in bigger organizations and there are proportionately more of those in the private than in the public sector. In 2013, 6% of public and 17% of private companies sent e-invoices. Around 12% of public institutions received electronic purchase invoices. The most active users of e-invoicing are companies with more than 100 employees, who receive ca 1/3 of their sales invoices in the form of e-invoices.

The overall share of e-invoices in the private sector is also larger than in the public sector. For example, the share of e-invoices in the private sector is bigger than that of paper invoices. 19% of all the sales invoices in private sector were e-invoices; paper invoices formed 17% of the sent invoices.

In public sector the transition to e-invoicing has been more modest in terms of both transactions with private sector and inside the sector. 3% of the sales and 8% of the purchase invoices in the public sector were e-invoices. E-invoicing accounts for only a couple of percent of the invoices sent between public sector institutions.

The transition to e-invoicing may translate into substantial savings for companies and institutions in terms of both working time and money and bring additional benefits (e.g. simpler work processes, better overview of invoices). Direct economic benefits come primarily from the purchasing process where e-invoicing substantially reduces the cost of processing invoices. The study concentrated on the purchasing process in the public sector and estimated that the annual savings resulting from a complete transition to machine-readable e-invoices in the public sector would amount to EUR 2.5 million (EUR 2.5 x 1 million invoices). It is therefore vital to find ways to increase the share on e-invoicing.

The study described the capacity to transition to e-invoicing through three aspects:

- capacity of accounting software to send, receive and process e-invoices
- capacity of operators to mediate e-invoices
- awareness and motivation of companies for using e-invoicing

The preparedness is supported by the ability of most accounting software to process e-invoices and operators in the market who in addition to mediating e-invoices also offer a variety of other related services. The transition to e-invoicing is, however, slowed down by a lack of awareness among companies regarding the benefits of e-invoicing and a widespread fear of the additional expenses this might entail.

The study revealed the preparedness to use e-invoicing to be the highest among bigger companies, state agencies, local government authorities and bigger state and local government authority

foundations and non-profit associations. The preparedness to send e-invoices without any additional support is low among small and micro businesses and self-employed persons.

In view of the main objective of this study and the EU e-invoicing directive, it is important to also give an overall assessment of the public sector's capacity to receive e-invoices. It can be estimated that close to 50% of the public institutions and organizations are ready to receive e-invoices already today. This estimation is supported by two main findings. Around 70% of public organizations use accounting software capable of processing e-invoices. But only 40% of public organizations claim to be ready to receive e-invoices. The primary reason behind the difference between these estimates is that the organizations have not concluded the respective agreements with their operators. Preparedness also depends on the type of public organization: state agencies and local government authorities are generally more prepared, while smaller public sector foundations and non-profit associations are less prepared.

Preparedness is also enhanced by a number of e-invoicing environments developed by the state, some already functional, some still a work in progress.

The study, therefore, reached the following conclusions:

- Public sector's total transition to e-invoicing would bring substantial economic benefits.
- Estonia has an infrastructure for mediating e-invoices in terms of both operators and state-funded solutions.
- Most accounting software in both private and public sectors is capable of processing e-invoices.

The results of this analysis lead to a recommendation to establish compulsory e-invoicing for all public procurements in the new Public Procurement Act entering into force in April 2016. This obligation should be accompanied by the appropriate state-funded facilitative measures, like active communication and the creation of a free e-invoicing environment for all state matters.

4. Sissejuhatus

4.1 E-arvete kasutamise üldine taust

E-arve mõiste ja käsitlus on oma arengu käigus ja eri osapoolte poolt omanud erinevaid tõlgendusi ja tähendusi. Tavakäsitluses peetakse e-arve all sageli silmas igasugust elektroonilise andmevahetuse käigus, sh e-posti teel, edastatavaid arveid, nagu näiteks PDF-dokumente. Ka Euroopa Komisjoni poolt antud definitsiooni kohaselt on elektrooniline arveldamine arveldusinformatsiooni elektrooniline edastamine osapoolte vahel; arveldusinformatsiooni formaati definitsioonis ei määratleta. Erialases käsitluses on e-arve defineeritud kitsamalt ja spetsiifilisemalt. Elektroonilise arveldamise definitsiooni peaks seega piiritlema tingimusega, et arveldusinformatsioon peab olema masinloetaval kujul ja kindla andmestruktuuriga.

Kuigi e-arveldamine võib toimuda väga erinevate osapoolte vahel, siis põhiliseks e-arveldamise mootoriks on siiski suurte organisatsioonide poolne initsiatiiv ja soov enda kulusid kokku hoida. Peetakse ju ostuarvestust (ostureskontro, ingl *Accounts Payable* e *AP*) üheks kulukamaks raamatupidamislikuks funktsiooniks. Seni on väiksemad ettevõtted ja organisatsioonid pidanud e-arvete kasutamist pigem lisakuluks kui kokkuhoiuvõimaluseks. Kuigi suurtes organisatsioonides on e-arvelduse kaudu saavutatav sääst nii suhteliselt kui ka absoluutarvudes suurem, siis võivad ka väiksed ja keskmise suurusega ettevõtted e-arveldusega kokkuhoidu saavutada. Erinevatel hinnangutel on võimalik säästa paberarvetelt e-arveldusele üle minnes 60–80% arvehalduskulusid. Näiteks hinnatakse Euroopas täieliku e-arveldusele ülemineku puhul kokkuhoiuks ligikaudu 40 miljardit eurot. Arvutades Eesti majanduse osakaalu põhjal Euroopa majanduses Eesti võimaliku kokkuhoiu, saame tulemuseks 56 miljonit eurot aastas. Sellesse näitajasse tuleks suhtuda siiski ettevaatlikult ja siinsetes arvutustes ollakse konservatiivsemad muuhulgas seetõttu, et Eestis on suur PDF-arvete osakaal, mille asendamisel e-arvetega on saavutatav sääst ilmselt väiksem kui paberarvete korral.

Avalik sektor moodustab küllalt suure osa riigis toimuvate arvelduste mahust, ehk hinnanguliselt ligikaudu 3% juriidiliste isikute vahelistest arveldustest (vt Joonis 1). See teeb kokku ligikaudu 1 miljon avalikule sektorile esitatavat arvet aastas. Uuringu põhjal võib väita, et ligikaudu 50% ettevõtetest müüvad oma tooteid ja teenuseid avalikule sektorile, mida kinnitab ka Euroopa vastav praktika. Eestis ringlevate arvete hinnangulist kogumahtu ja jaotust kirjeldab Joonis 1.

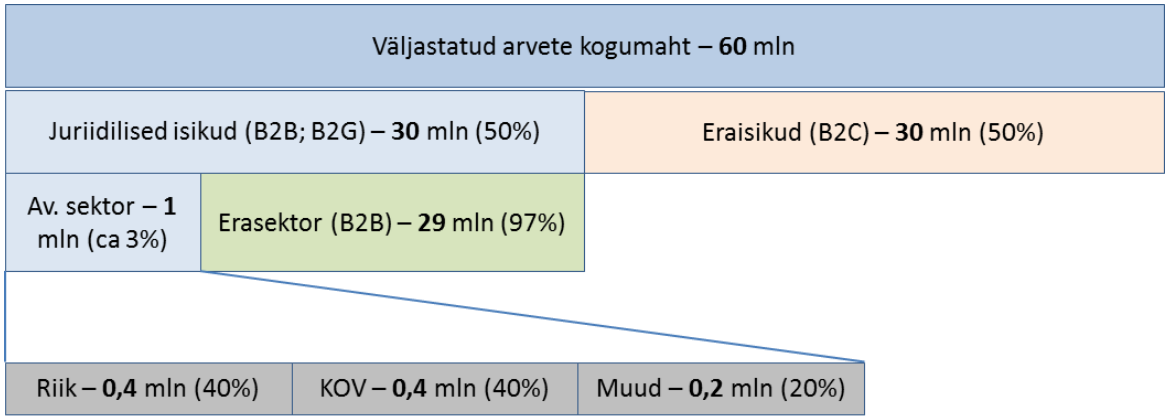

Joonis 1. Eestis väljastatavate arvete hinnangulised mahud adressaatide kaupa

Eeltoodust nähtub, et riigi majanduses, sh avalikus sektoris, ringlevate arvete maht on küllalt suur ning arvestades arveringlusega seotud erinevaid tööjõu ja teisi kulusid on ka majanduslik mõju arvestatav.

Hetkel moodustavad nii avalikus kui erasektoris suurema osa arvetest PDF-vormingus arved, mis saadetakse e-posti teel kirja manusena. Nii Eestis kui Euroopa Liidus laiemalt on võetud suund üleminekuks masinloetavatele e-arvetele, mida saadetakse ühest tarkvarasüsteemist teise vältimaks arve menetlemiseks ja maksmiseks käsitsi andmete sisestamist. Euroopa Komisjon on seadnud eesmärgiks tagada, et 2020. aastaks kasutataks Euroopas peamiselt e-arveid alustades e-arvete vastuvõtmise kohustuslikuks tegemisest riigihangetes 2016. aastal.

4.2 Ülevaade uuringu läbiviimisest ja metoodikast

Ernst & Young Baltic AS koostöös Rahandusministeeriumiga viisid läbi uuringu „Masinloetavatele e-arvetele üleminek era- ja avaliku sektori vahel (valmisolek ja vajadused)". Uuringu eesmärgiks oli selgitada välja võimalused masinloetavate e-arvete laiemaks kasutuselevõtuks era- ja avaliku sektori vahelises arveldamises.

Analüüsi käigus uuriti e-arvete kasutusulatust avalikus ja erasektoris, võimekust minna avaliku ja erasektori vahelises arveldamises üle masinloetavatele e-arvetele ning e-arvetele üleminekuga seonduvaid kasutegureid ja probleeme. Uuringu põhjal esitati poliitikasoovitused e-arvete kasutuselevõtu soodustamiseks.

Kuna analüüs on seotud võimaliku e-arvete kohustuse rakendamisega riigihangetes, siis keskendutakse erasektori puhul müügiarvetele (erasektor kui e-arvete saatja) ning avaliku sektori puhul ostuarvetele (avalik sektori kui e-arvete vastuvõtja). Avalikku sektorit defineeritakse antud uuringu kontekstis laias tähenduses, sh mõeldakse kõiki riigi- ja KOV asutusi, nende allasutusi ning riigi ja KOV sihtasutusi, MTÜ-sid ja äriühinguid.

Uuring viidi läbi perioodil mai kuni september 2014. Käesolev aruanne annab ülevaate uuringu peamistest tulemustest ja järeldusest.

Analüüsi sisendiks olevat informatsiooni koguti järgmistel meetoditel:

- *Sekundaarandmete analüüs*

  Taustinfo kogumiseks tutvuti e-arvete teemal varasemalt läbiviidud analüüsidega ning koguti statistilisi andmeid erinevatest andmebaasidest (nt Eesti Statistikaamet, Eurostat).

- *Veebiküsitlus avaliku ja erasektori organisatsioonidele*

  Veebiküsitlusega koguti avaliku ja erasektori organisatsioonidelt informatsiooni e-arvete kasutusulatuse kohta ning kasutusel oleva majandustarkvara ja selle e-arvetega töötamise võimekuse kohta. Samuti koguti küsitlusega hinnangulist informatsiooni e-arvete kasutamisega seotud positiivsete aspektide ja probleemide kohta ning uuriti, millised on ootused riigile seoses e-arvetele üleminekuga.

  Veebiküsitlus viidi läbi struktureeritud küsitlusankeedi alusel. Eraldi küsitlusankeet koostati avaliku sektori asutustele ning erasektori organisatsioonidele. Veebiküsitluse valimi koostamise aluseks olid riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri ja äriregistri andmed.

  Avaliku sektori valimisse kuulusid KOV üksused, nende valitseva mõju all olevad sihtasutused, MTÜ-d ja äriühingud, samuti riigiasutuste valitseva mõju alla kuuluvad sihtasutused, MTÜ-d ja äriühingud, ning muud avalik-õiguslikud juriidilised isikud. Veebiküsitlust ei saadetud riigiasutustele (ministeeriumid ja nende allasutused) eeldades, et enamuse riigiasutuste puhul on e-arvete vastuvõtmise ja saatmise võimekus kasutusel oleva majandustarkvara tõttu olemas. Erasektori valimisse kuulusid Eestis registreeritud

ja tegutsevad ettevõtted, kelle 2013. aasta käive oli vähemalt 5000 €, samuti FIE-d ning avaliku sektori valitseva mõju alla mittekuuluvad sihtasutused ja MTÜ-d.

Kokku laekus veebiküsitlusele 965 vastust. Avalikust sektorist laekus 246 vastust, sh 206 lõpuni täidetud vastust. Erinevat tüüpi asutustelt laekunud vastuste hulk on proportsioonis ka nende üldise jaotumisega valimis.

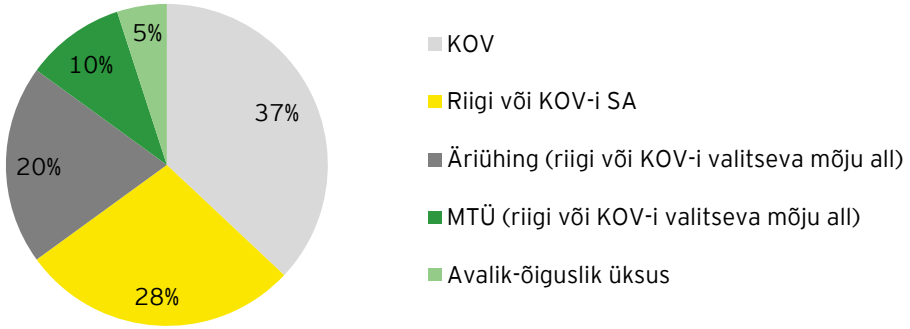

Joonis 2 Avalikust sektorist laekunud vastuste jagunemine asutuse tüüpide järgi

Erasektorist laekus 719 vastust, sh 624 lõpuni täidetud vastust. Vastanute hulgas oli erineva suurusega ettevõtteid proportsionaalselt vastavalt nende osakaalule koguvalimis. Enamiku küsitlusele vastanutest moodustasid mikroettevõtted (sh FIE-d), kes moodustavad enamuse ka kõikidest Eesti ettevõtetest.

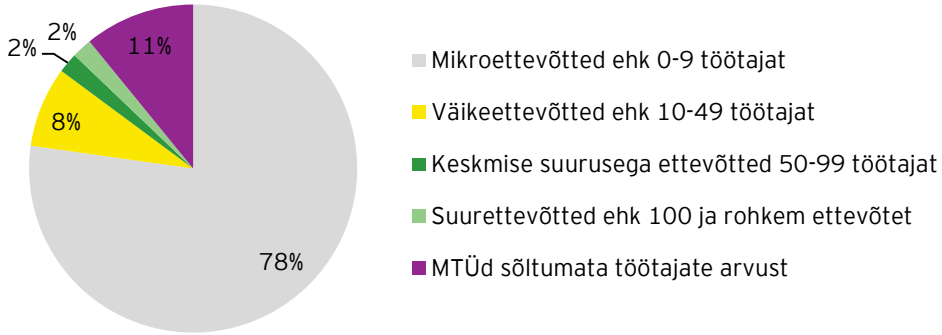

Joonis 3. Erasektorist laekunud vastuste jagunemine asutuse suuruse järgi.

- *Intervjuud (sh fookusgrupid)*

Uuringu raames intervjueeriti avaliku ja erasektori esindajaid. Intervjuude eesmärgiks oli koguda täiendavat kvalitatiivset informatsiooni e-arvete kasutamise praktikate, kasutegurite, probleemide ja ootuste kohta.

Läbiviidud intervjuud jagunesid nelja gruppi:

- Intervjuud majandustarkvara pakkujatega ning operaatorteenuse pakkujatega
- Intervjuud ettevõtetega
- Fookusgrupi intervjuud avaliku sektori asutustega
- Intervjuud avaliku sektori asutustega

- *Välisriikide analüüs*

Välisriikide analüüsi eesmärgiks oli uurida teiste riikide kogemusi e-arvete kasutamisel era- ja avaliku sektori vahelises arvelduses. Uuringu käigus analüüsiti kolme riigi kogemusi

– Taani, Norra ja Soome. Kõik need riigid kuuluvad e-arvete kasutusulatuse poolest kümne edukama Euroopa riigi hulka[1]. Välisriikide analüüsi aluseks olid avalikult kättesaadavad materjalid ning statistika, samuti konsultatsioonid EY väliskontorite ekspertidega.

[1] Eurostat 2013

5. E-arvete kasutusulatus avalikus ja erasektoris

Läbiviidud küsitlus näitas, et nii avalikus kui erasektoris arveldatakse kõige sagedamini PDF-kujul saadetavate arvetega. E-arveid kasutavad ettevõtted moodustavad nii avalikus kui erasektoris vähemuse. Nendeks on peamiselt suured organisatsioonid ning erasektoris on neid proportsionaalselt rohkem kui avalikus sektoris.

Lühidalt 2013. a e-arvete statistikast:

- E-arveid võttis vastu 12% ja saatis 6% avaliku sektori organisatsioonidest.
- Erasektoris saatis e-arveid 17% ettevõtetest.
- Avalikus sektoris moodustasid e-arved 8% ostuarvetest ning 3% müügiarvetest.
- Erasektoris saadeti e-arve kujul 19% kõikidest arvetest, mida on rohkem kui paberarveid (17% arvetest).

Ka arvete osakaalu poolest on e-arved erasektoris rohkem levinud kui avalikus sektoris. Erasektoris on e-arvete osakaal kõikidest arvetest suurem kui näiteks paberarvete hulk. Üle 100 töötajaga ettevõtted saadavad ligikaudu 1/3 arvetest e-arvetena, samal ajal kui paberarvete hulk on vaid 13%.

Avaliku sektori üleminek e-arvetele on olnud tagasihoidlikum eelkõige avaliku sektori omavahelistes arveldustes. Avalikult sektorilt teisele avaliku sektori asutusele saadetavate arvete hulgas on e-arveid vaid paar protsenti.

5.1 Ostuarvete vastuvõtmine avalikus sektoris

Avaliku sektori asutused võtavad ostuarveid vastu nii paberkujul, PDF-dokumendina kui masinloetavate e-arvetena. Läbiviidud küsitlusele vastanud asutustest ligikaudu 70% võttis 2013. aastal vastu PDF-kujul ostuarveid. Laialdaselt on kasutusel ka paberarve, mida on ostuarvetena vastu võtnud 66% asutustest. Masinloetavad e-arved on avalikus sektoris vähem levinud. 2013. aastal võttis masinloetavas e-arve formaadis ostuarveid vastu ainult 12% küsitlusele vastanud avaliku sektori asutustest ja ettevõtetest.

2013. aastal võeti kõige rohkem ostuarveid vastu PDF-arvetena, mille osakaal kõigist ostuarvetest moodustas 59%. Poole vähem võtsid avaliku sektori asutused vastu paberarveid, mille osakaal oli 33%. Masinloetavad e-arved moodustasid kõigist vastuvõetud ostuarvetest ainult 8% (vt Joonis 4).

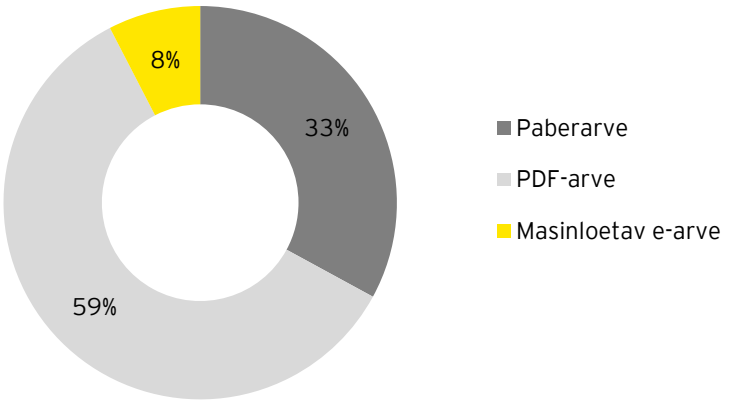

Joonis 4. Avaliku sektori (v.a riigiasutused) poolt vastuvõetud erinevat tüüpi ostuarvete osakaal 2013. a (n=245)

Ka erinevate avaliku sektori organisatsioonigruppide lõikes võeti enamik ostuarveid vastu PDF-arvetena. Erandiks on ainult riigi või KOV sihtasutused, kes võtsid 59% ostuarvetest vastu paberarvetena. Lisaks sihtasutustele on paberarvete osakaal kõrge ka MTÜ-des ja avalik-õiguslikes

üksustes, kus paberarvete osakaal oli vastavalt 41% ja 40%. Kõige vähem võetakse paberil ostuarveid vastu äriühingutes, kus paberarvete osakaal on 24%.

Masinloetavaid e-arveid on läbivalt kogu avalikus sektoris vähem vastu võetud, jäädes kõigis organisatsioonigruppides alla 10%. Kõige rohkem on e-arvetega kokku puutunud riigiasutused ja KOV-d, kelle kõigist vastuvõetud ostuarvetest moodustasid e-arved 9%. Kõige vähem on e-arveid vastu võtnud MTÜ-d ja sihtasutused, kelle e-arvete osakaal on vastavalt 0,1% ja 0,3%. Hinnates e-arve kasutusulatust asutuste suuruse lõikes võib väita, et e-arve formaadis ostuarveid võetakse proportsionaalselt rohkem vastu suuremates ettevõtetes.

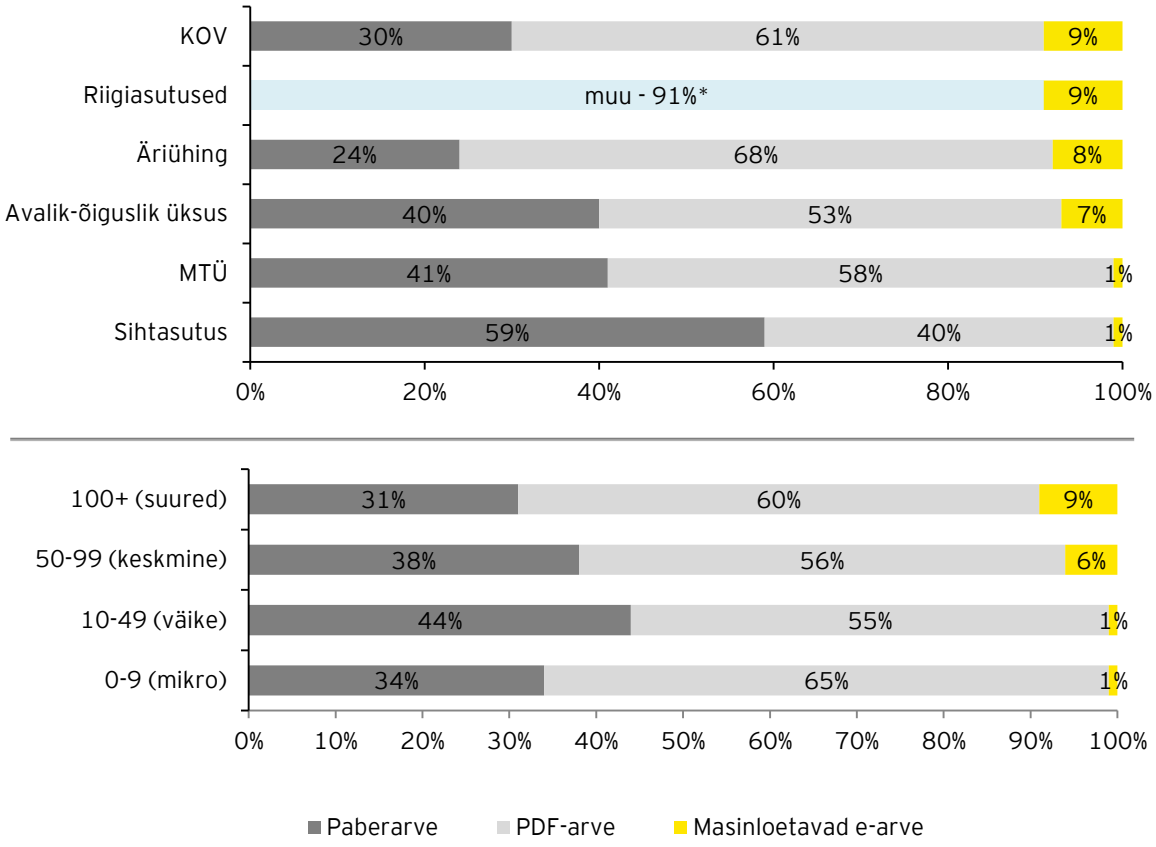

** puuduvad andmed paber- ja PDF-arvete jaotuse kohta riigiasutustes*

Joonis 5. Avaliku sektori poolt vastu võetud erinevat tüüpi ostuarvete osakaal organisatsioonigruppide ja asutuste suuruste lõikes 2013. a (n= 245)

Avalikult sektorilt saadud ostuarved moodustasid kõigist avaliku sektori poolt vastuvõetud ostuarvetest 13%. Kõige rohkem võeti avalikult sektorilt vastu PDF-formaadis arveid, mis moodustasid 69% kõigist ostuarvetest. 28% moodustasid paberarved ning 3% masinloetavad e-arved.

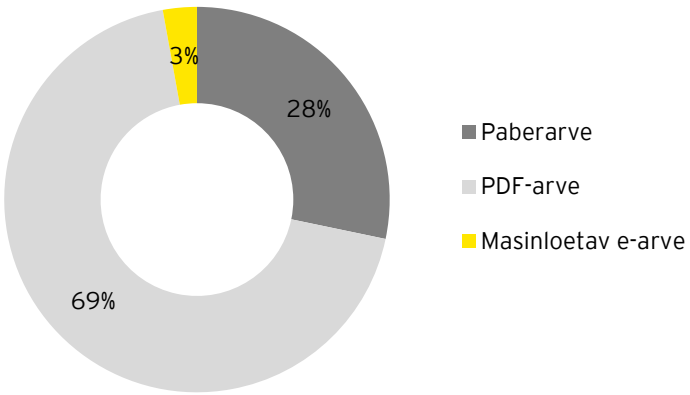

Joonis 6. Avaliku sektori poolt teistelt avaliku sektori asutustelt vastu võetud erinevat tüüpi ostuarved (n=245)

Enamik riigiasutusi kasutab e-arvete vastu võtmiseks ja menetlemiseks operaatorite teenuseid, kusjuures edasi liiguvad arved asutuste majandustarkvarasse automaatselt. Enamik riigiasutusi kasutab majandustarkvarana SAP-i või PMen-i, aga ka Axaptat jt. Teistest avaliku sektori asutustest ja ettevõtetest ligikaudu 60% väitis, et neil puudub e-arvete vastuvõtmise ja menetlemise võimekus. Enamasti toimub e-arvete vastuvõtmisel automaatne menetlemine dokumendihaldusesüsteemis, millele järgneb e-arve käsitsi sisestamine raamatupidamisprogrammi (23% vastanutest). Ligikaudu 15% vastanutest kasutab täisautomaatset lahendust, mille puhul käsitsi andmete sisestamist ei toimu. Sellistel juhtudel võetakse arve enamasti vastu operaatori menetlussüsteemis, kust see liigub automaatselt edasi raamatupidamisprogrammi (12% vastanutest). Veebiküsitlusele vastanute seas leidus aga ka neid, kes vastasid, et e-arve automaatne vastuvõtmine toimub ilma operaatori vahendusteta (3% vastanutest).

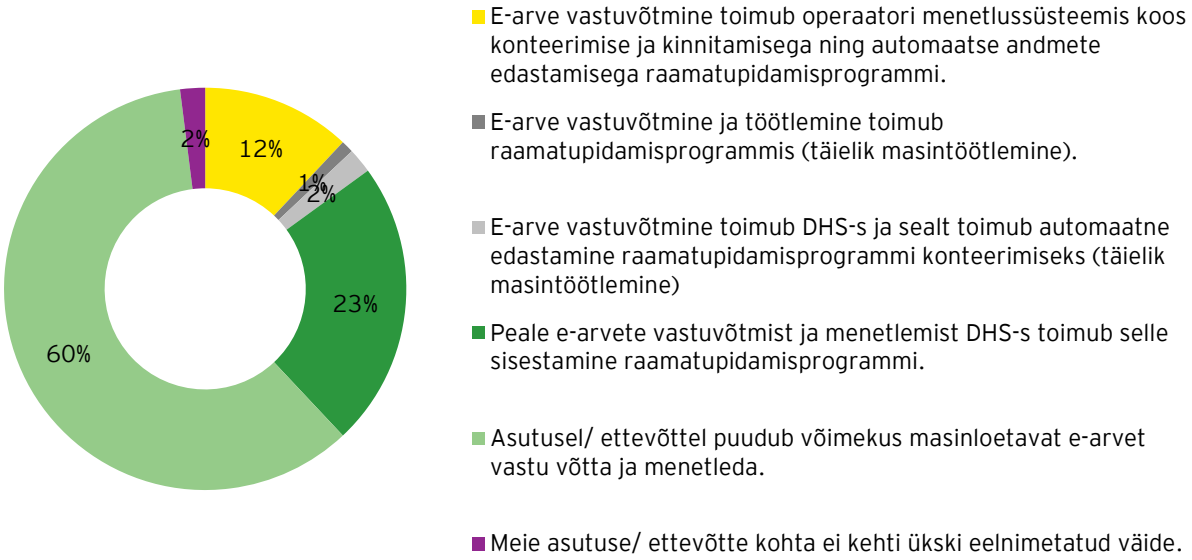

Joonis 7. E-arvete vastuvõtmise ja menetlemise protsess avaliku sektori asutustes, va riigiasutused (n=245)

Asutusi suuruse lõikes analüüsides joonistub välja trend, et asutuse või ettevõtte võimekus e-arveid vastu võtta ja menetleda on seotud nende suurusega (töötajate arvuga). Väikeste asutuste seas on e-arvete kasutamise võimekus madal. Suured asutused ja ettevõtted kasutavad e-arvete vastuvõtmiseks ja menetlemiseks valdavalt operaatorteenust.

Kuna riigiasutustes on e-arvete vastuvõtmise ja menetlemise võimekus olemas sõltumata asutuse suurusest, siis kajastavad järgmisel joonisel esitatud andmed ainult teiste avaliku sektori asutuste näitajaid.

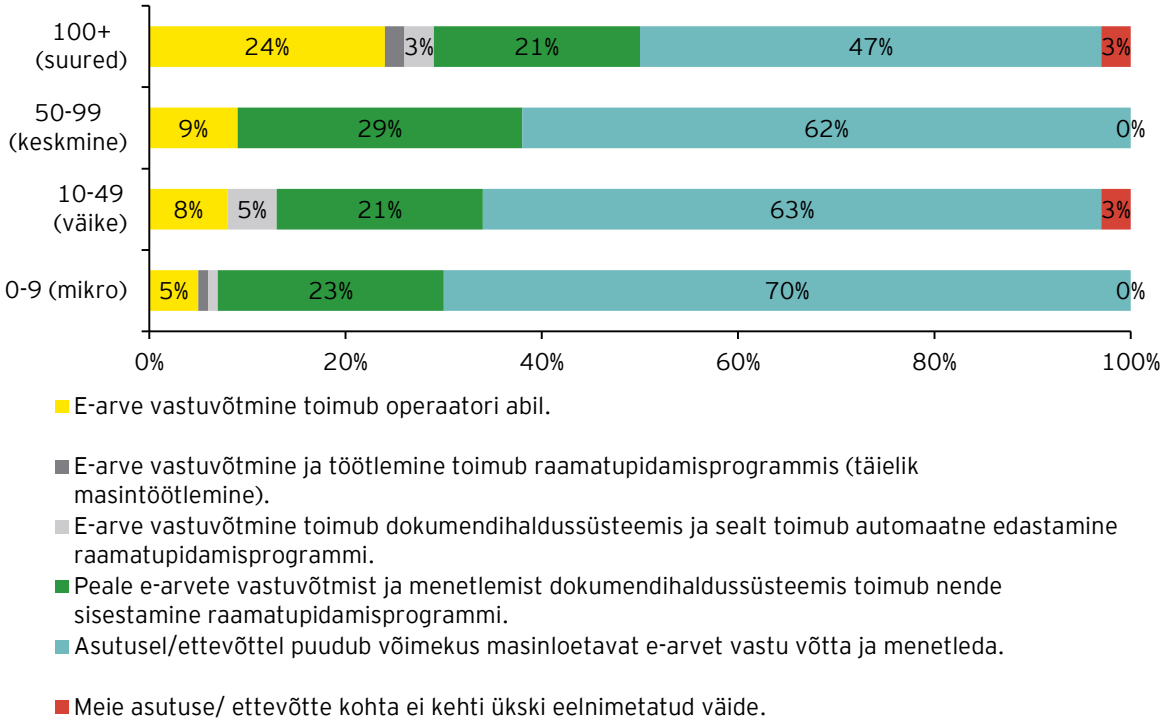

Joonis 8. E-arvete vastuvõtmise ja menetlemise protsess avaliku sektori asutustes (v.a riigiasutused) asutuse suuruse lõikes (n=245)

5.2 Müügiarvete saatmine avalikus sektoris

64% küsitlusele vastanud avaliku sektori asutustest ja ettevõtetest saatis eelmisel aastal müügiarveid PDF-formaadis. 35% vastanutest saatsid müügiarveid paberkujul. Kõige vähem olid uuringule vastanud kokku puutunud e-arvetega, mida olid saatnud kõigest 6% vastanutest.

Kõige rohkem saadeti PDF-formaadis arveid, mis moodustasid 78% kõigist uuringus osalenud asutuste poolt saadetud müügiarvetest. Paberarved moodustasid kõigist arvetest 19% ning masinloetavad e-arved 3%.

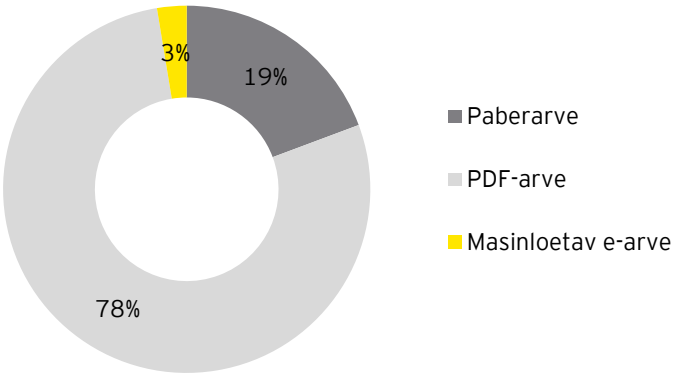

Joonis 9. Avaliku sektori asutuste (v.a riigiasutused) poolt saadetud erinevat tüüpi müügiarvete osakaal (n=245)

Kõigis avaliku sektori organisatsioonigruppides kasutati müügiarvete saatmiseks kõige rohkem PDF-formaadis arveid. Kõige suurem on PDF-arvete osakaal MTÜ-des, avalik-õiguslikes üksustes ning, asutuse suuruse järgi jagades, suurtes asutustes. E-arvete osakaal saadetud ostuarvetest on ühtlaselt madal kõigi organisatsioonigruppide ja asutuste suuruste lõikes.

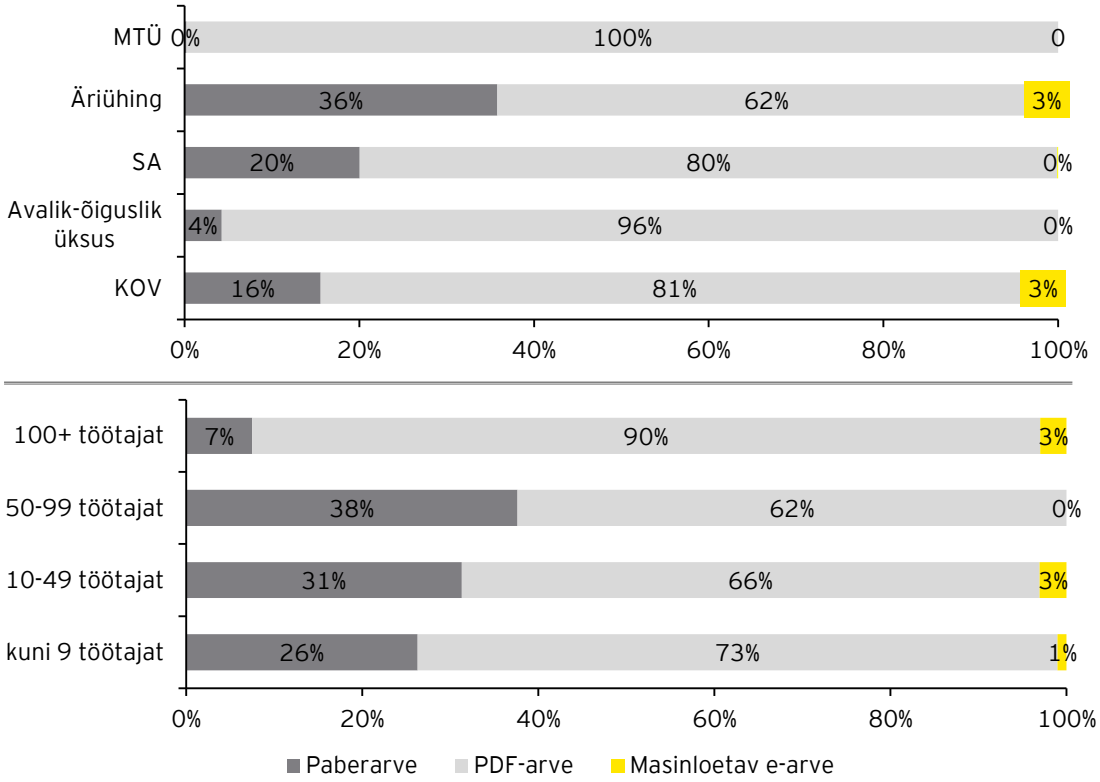

Joonis 10. Avaliku sektori (v.a riigiasutused) poolt saadetud erinevat tüüpi müügiarvete osakaal avaliku sektori organisatsioonigruppide ja asutuste suuruste lõikes (n=245)

Uuringus osalenud avaliku sektori asutuste poolt saadetud müügiarvetest moodustasid 1,3% arved, mis saadeti teistele avaliku sektori asutustele. Avalikule sektorile saadetud müügiarvetest moodustasid 89% PDF-arved, 10% paberarved ning 1% e-arved.

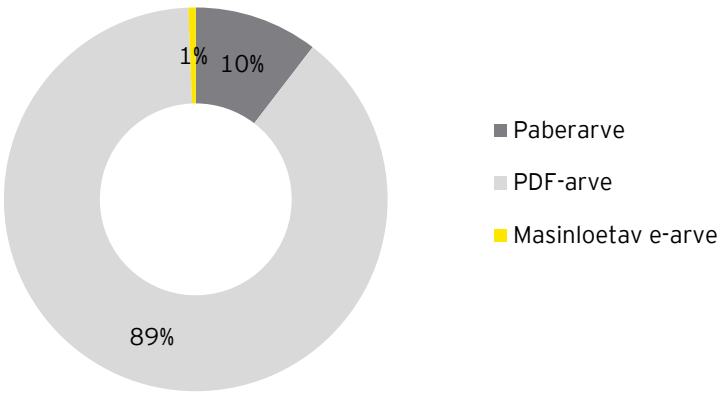

Joonis 11. Avaliku sektori asutuste poolt teistele avaliku sektori asutustele saadetud erinevat tüüpi müügiarvete osakaal (n=245)

5.3 Müügiarvete saatmine erasektoris

Uuringus osalenud erasektori ettevõtted on kõige rohkem kokku puutunud PDF-formaadis müügiarvetega, mida saatsid eelmisel aastal 72% uuringule vastanud ettevõtetest. Paberarve kujul müügiarvetega on puutunud kokku 50% vastanutest ning masinloetavas e-arve formaadis müügiarveid saatsid välja 17% vastanud ettevõtetest.

69% kõigist saadetud müügiarvetest moodustasid PDF-formaadis arved, 19% masinloetavad e-arved ning 17% paberarved. Erasektori ettevõtete hulgas läbi viidud intervjuude põhjal selgus, et initsiatiiv müügiarveid masinloetavas e-arve formaadis saata tuleb ettevõtetel enamasti klientide soovist saada arveid e-arve formaadis.

Ettevõtete initsiatiiv masinloetavaid e-arveid saata tuleneb enamikel juhtudel klientide soovist e-arveid saada.

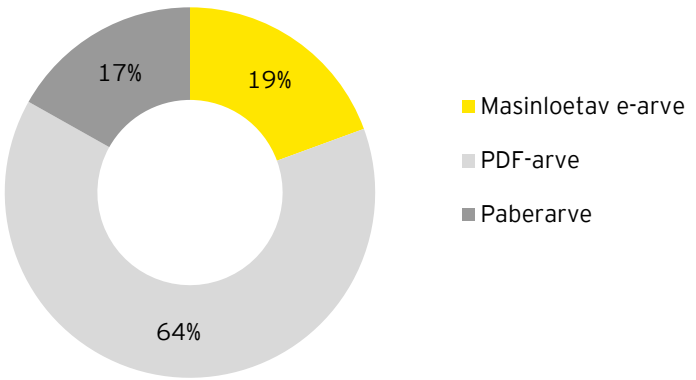

Joonis 12. Erasektori ettevõtete poolt saadetud erinevat tüüpi müügiarvete osakaal (n=719)

Erasektori organisatsioonigruppide ja ettevõtete suuruse järgi vaadatuna kasutab enamik ettevõtteid müügiarvete saatmiseks kõige sagedamini PDF-arveid. Erandiks on uuringule vastanud MTÜ-d, kes kasutavad kõige rohkem paberarveid. Lisaks paberarvetele kasutavad mittetulundusühingud teiste organisatsioonigruppidega võrreldes ka kõige rohkem e-arveid, mis moodustavad antud organisatsioonigrupi kõigist saadetud müügiarvetest 28%. Sellise suure e-arvete osakaalu põhjuseks on üks MTÜ-de grupp, milleks on korteriühistud ja mille puhul on varasemad otsekorraldused muutunud e-arve püsimakseteks. Lisaks mittetulundusühingutele on e-arve laiemalt kasutuses ka osaühingutes ja aktsiaseltsides, ulatudes 19 %-ni kõigist müügiarvetest ning vähemal määral ka FIE-de ja teiste ettevõtete hulgas.

Ettevõtte suuruse järgi analüüsides kasutavad kõige rohkem e-arveid suured ettevõtted, kus uuringule vastanud ettevõtete e-arvete osakaal kõigist müügiarvetest moodustas 31%. Keskmise suurusega, väike- ja mikroettevõtetes on müügiarvete saatmine e-arvetena vähem levinud.

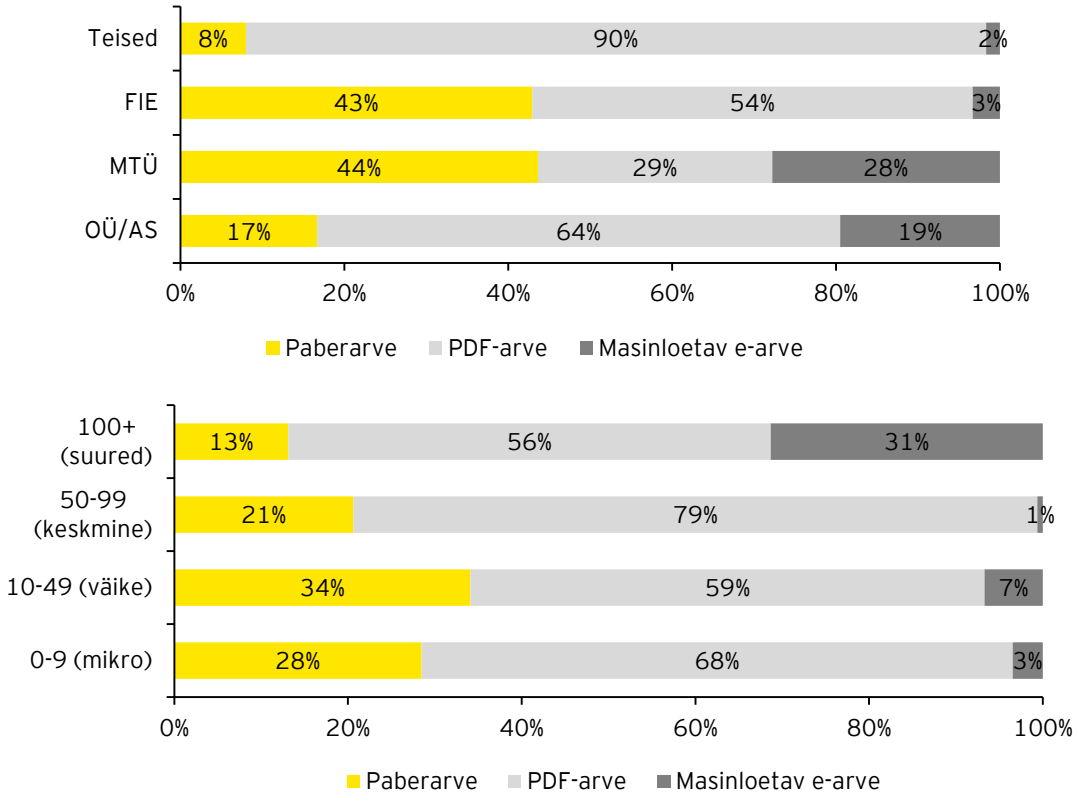

Joonis 13. Erasektori poolt saadetud erinevat tüüpi müügiarvete osakaal organisatsioonigruppide ja ettevõtete suuruste lõikes (n= 719)

Uuringus osalenud erasektori ettevõtete poolt avalikule sektorile saadetud müügiarved moodustasid kõigist saadetud müügiarvetest 1,3%. Proportsionaalselt moodustasid avalikule sektorile saadetud müügiarvetest 80% PDF-formaadis arved, 14% masinloetavad e-arved ning 6% paberarved.

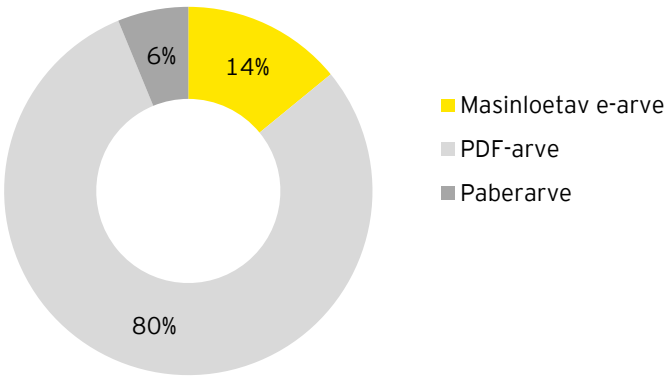

Joonis 14. Erasektori ettevõtete poolt avalikule sektorile saadetud erinevat tüüpi müügiarvete osakaal (n=719)

Erasektori ettevõtete hulgas läbi viidud intervjuude põhjal selgus, et initsiatiiv müügiarveid masinloetavas e-arve formaadis saata tuleb ettevõtetel enamasti klientide soovist saada arveid e-arve formaadis. Selle tulemusena lähtutakse ka operaatori valikul eelkõige klientide soovidest ja vajadustest.

5.4 Kasutusel olev majandustarkvara

Uuringu käigus koguti informatsiooni selle kohta, milline majandustarkvara on Eesti ettevõtetes ja asutustes kasutusel, et hinnata nende valmisolekut e-arvete vastuvõtmiseks ja saatmiseks. Tulemused on toodud eraldi avaliku ja erasektori kohta.

5.4.2 Avalik sektor

Kogutud andmetest nähtub, et avaliku sektori asutustest oli majandustarkvara kasutusel 95%-l. Seda ei ole vaid mõnes üksikus asutuses (alla 5 töötajaga riigi või KOV SA-d, MTÜ-d või äriühingud).

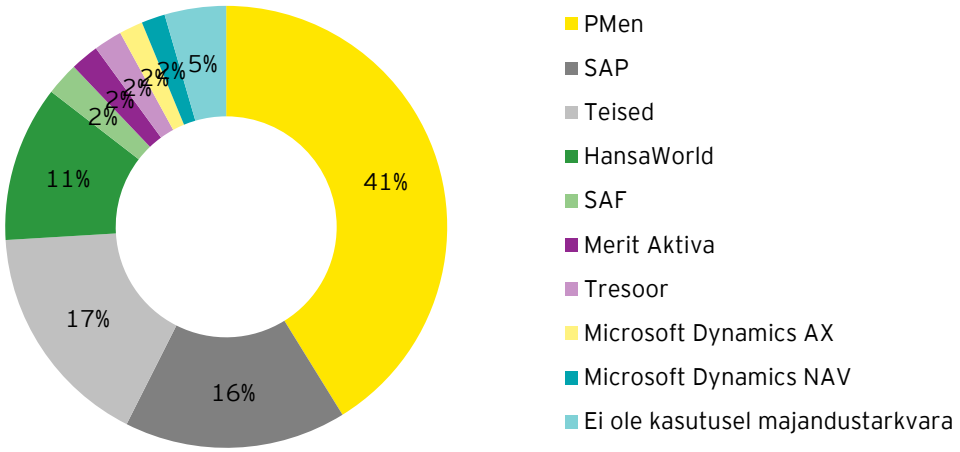

Joonis 15 Avalikus sektoris kasutuses olevate erinevate majandustarkvarade osakaal (n=289)[2]

Kõige laiemalt oli uuringus osalenud avalike sektori asutuse seas levinud PMen, mida kasutas 41% kõigist asutustest. Suurima hulga PMeni kasutajatest moodustavad KOV-d ja riigiasutused. Levinud on ka SAP, mis on kasutusel riigiasutustes, aga ka ca 6%-l teistes avaliku sektori asutustes. Lisaks SAP-ile ja PMenile on avalikus sektoris kasutusel ka HansaWorld, mis on kõige levinum tarkvara avalik-õiguslikes üksustes (27% asutuste puhul) ning sihtasutustes (26% asutustest).

Teiste kasutusel olevate tarkvaradena nimetati muuhulgas järgmisi: Directo, HeatNew, Eeva, Abacus2, Rapid Plus, Axapta, 1Office, Standard Books jne. Nende hulk oli kõige suurem äriühingute hulgas.

[2] Joonisel on kaasatud ka riigiasutused (kasutusel on peamiselt SAP või PMen), kuigi need ei kuulunud avaliku sektori küsitluse valimisse.

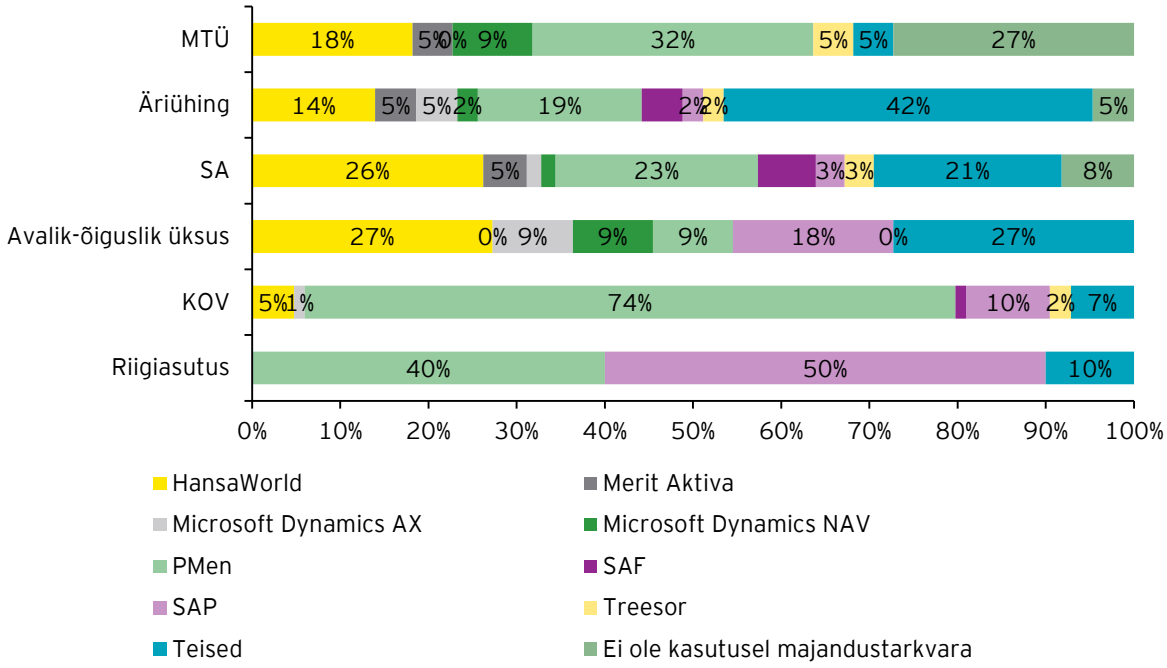

** Riigiasutused ei olnud hõlmatud veebiküsitlusega, seetõttu on siia andmed lisatud Rahandusministeeriumi hinnangu põhjal.*

Joonis 16. Avalikus sektoris kasutuses olevate erinevate majandustarkvarade osakaal organisatsioonigruppide kaupa

Asutuse suuruse järgi analüüsides leidus asutusi, kes majandustarkvara ei kasutanud, ainult alla 10 töötajaga asutuste hulgas.

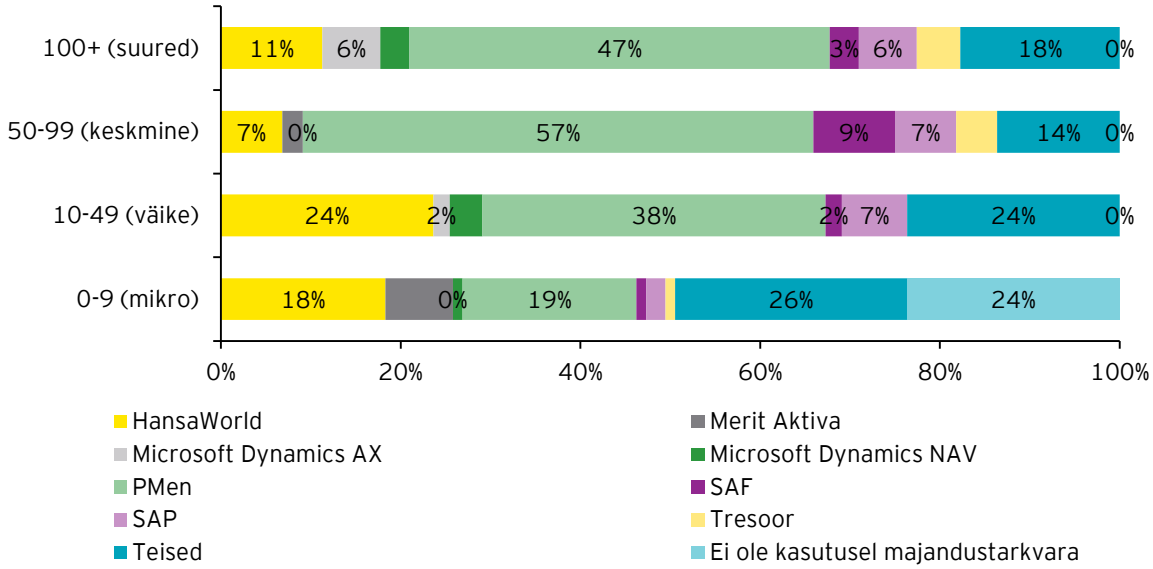

Joonis 17. Avalikus sektoris kasutuses olevate erinevate majandustarkvarade osakaal asutuste suuruse kaupa

5.4.3 Erasektor

Uuringule vastanud erasektori ettevõtete hulgas kasutavad müügiarvete koostamiseks majandustarkvara 64% ettevõtetest, sealhulgas kõik keskmised ja suured ettevõtted. Kõige levinumaks majandustarkvaraks on HansaWorld, mida kasutab 17% uuringule vastanud ettevõtetest. Lisaks HansaWorldile on levinud ka Merit Aktiva ning vähemal määral SAF ja Directo, mida kasutavad vastavalt 12%, 3% ja 2% ettevõtetest. 27% vastajatest kasutavad müügiarvete koostamiseks istetehtud lahendusi ning teisi vähemlevinud süsteeme (sh majandustarkvara) nagu SmartAccounts, Eeva, Raama, Rapid ja Joosep.

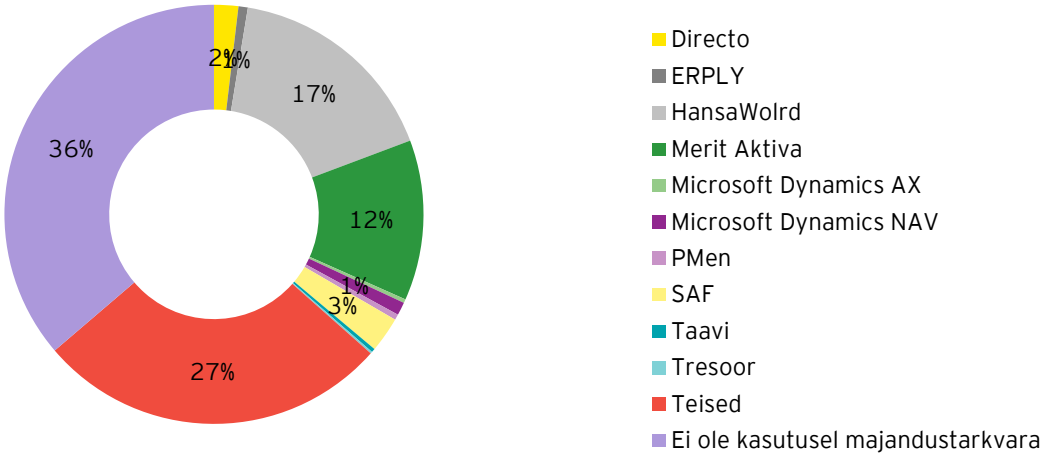

Joonis 18. Erasektoris kasutuses olevate erinevate majandustarkvarade osakaal (n=442)

Küsitlusele vastanutest 36% väitis, et nende ettevõttes ei ole majandustarkvara kasutusel. Tegelikult võib seda osakaalu veelgi suuremaks hinnata, kuna teiste majandustarkvarade all nimetati MS Excelit, mida tegelikult ei saa majandustarkvaraks pidada. Majandustarkvara mitte kasutavatest ettevõtetest ostavad raamatupidamisteenust osaliselt või täielikult sisse 19%.

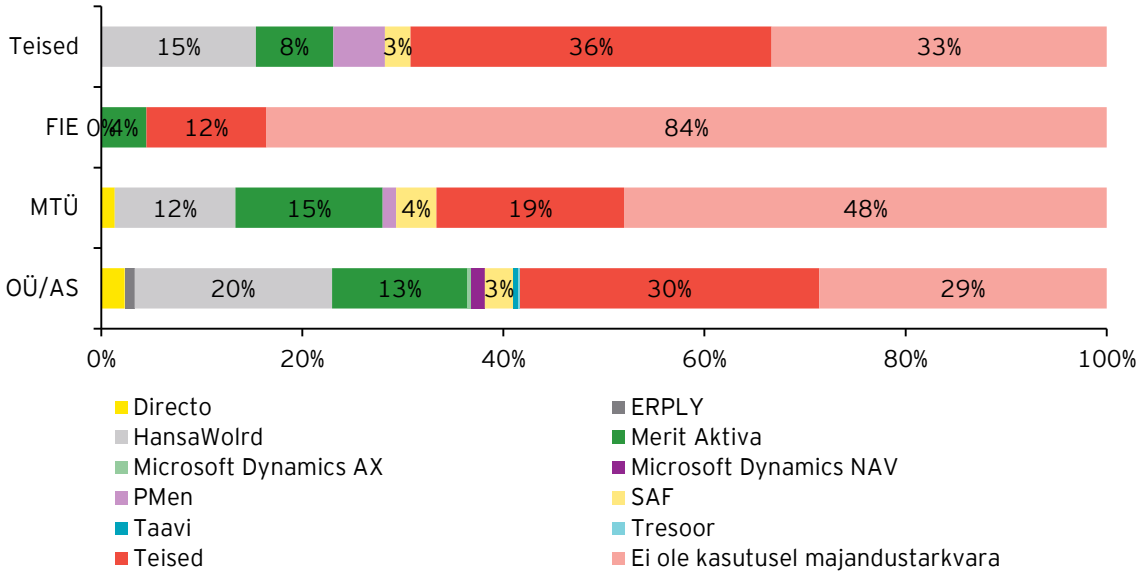

Joonis 19. Erasektoris kasutuses olevate erinevate majandustarkvarade osakaal organisatsioonigruppide kaupa

Kõige vähem kasutavad majandustarkvara FIE-d, kus majandustarkvara osakaal on ainult 16%. Samas moodustavad FIE-d ligikaudu veerandi kõikidest Eesti ettevõtetest. Kõige rohkem kasutavad majandustarkvara osaühingud või aktsiaseltsid, kus lisaks teistele väiksematele lahendustele kasutatakse ka 20% ulatuses HansaWorldi ning 13% ulatuses Merit Aktivat.

Majandustarkvara on levinud suuremates ettevõtetes, kõige väiksem on majandustarkvara kasutavate ettevõtete hulk mikroettevõtete seas. Ligikaudu 40% mikroettevõtetest ei kasuta majandustarkvara, samas moodustavad mikroettevõtted aga enam kui 90% kõikidest Eesti ettevõtetest.

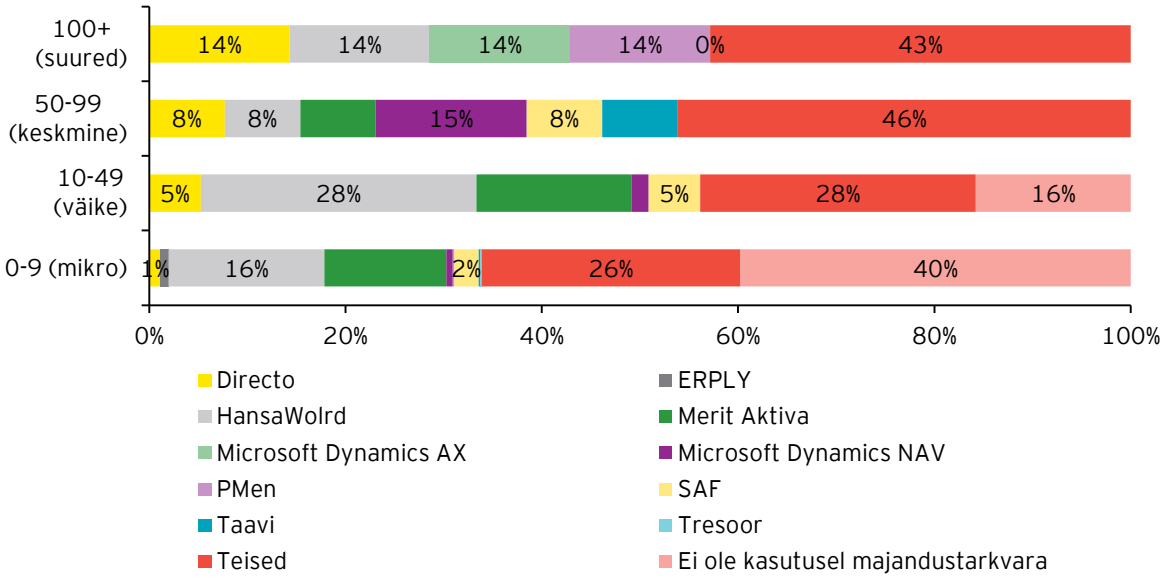

Joonis 20. Erasektoris kasutuses olevate erinevate majandustarkvarade osakaal ettevõtete suuruse kaupa

Lisaks majandustarkvarale kasutas 8% vastanud ettevõtetest ostuarvete menetlemiseks ka dokumendihaldussüsteemi. Kõige levinumad lahendused olid Postipoiss ja isetehtud lahendused.

6. Valmisolek e-arvetele üleminekuks

6.1 Majandustarkvara valmisolek e-arvete töötlemiseks

E-arvetele ülemineku üheks oluliseks eelduseks on, et majandustarkvara peaks võimaldama e-arvete saatmist ja vastuvõtmist. Enamasti toetavad Eestis levinud majandustarkvarad e-arvetega seotud funktsionaalsust nii saatmise kui vastuvõtu osas. Tihti on e-arvete saatmise tehniline lahendus teostatud majandustarkvaras seoses SEPA otsekorralduste süsteemi muutusega 01. veebruarist 2014, mis kohustas saatma pankadesse senise otsekorralduse nõudefaili asemel e-arveid. Mõned väiksema funktsionaalsusega lahendused toetavad ainult müügiarvete funktsionaalsust. E-arvete töötlemise võimekus on tekkinud eri tarkvaradel eri aegadel, varasematel juba ligi 10 aastat tagasi. Siiski ei kasuta kõik ettevõtted majandustarkvara uusimaid versioone, mistõttu tehnilist valmidust kõigil ettevõtetel ei ole. Täpne statistika selles osas küll puudub, kuid majandustarkvara pakkujate hinnangul kasutab e-arvete funktsionaalsust igapäevaselt ligikaudu 1% ettevõtetest.

Läbiviidud veebiküsitluse põhjal (Joonis 21, Joonis 22) on näha, et avaliku sektori valmidus e-arveid töödelda on kõrgem kui erasektoris. Samas ei oska *ca* 40% nii avaliku kui erasektori vastajatest hinnata, kas neil on e-arvete valmidus olemas või mitte. Kuna majandustarkvara esindajatega läbi viidud intervjuudel selgus, et enamik neist tegelikult e-arvete funktsionaalsust siiski pakuvad, siis on tõenaoliselt tegemist puuduliku teadlikkusega e-arveldamise võimalustest. Madala teadlikkuse põhjuseks erasektori organisatsioonide seas võib aga omakorda pidada asjaolu, et väikestes Eesti ettevõtetes on arvete mahud suhteliselt väikesed ja seetõttu ei tarvitse automatiseeritud protsessi rakendamine anda olulist majanduslikku efekti, eriti kui e-arvete rakendamiseks tuleb teha kulutusi tarkvara uuendamisele ja integratsioonile.

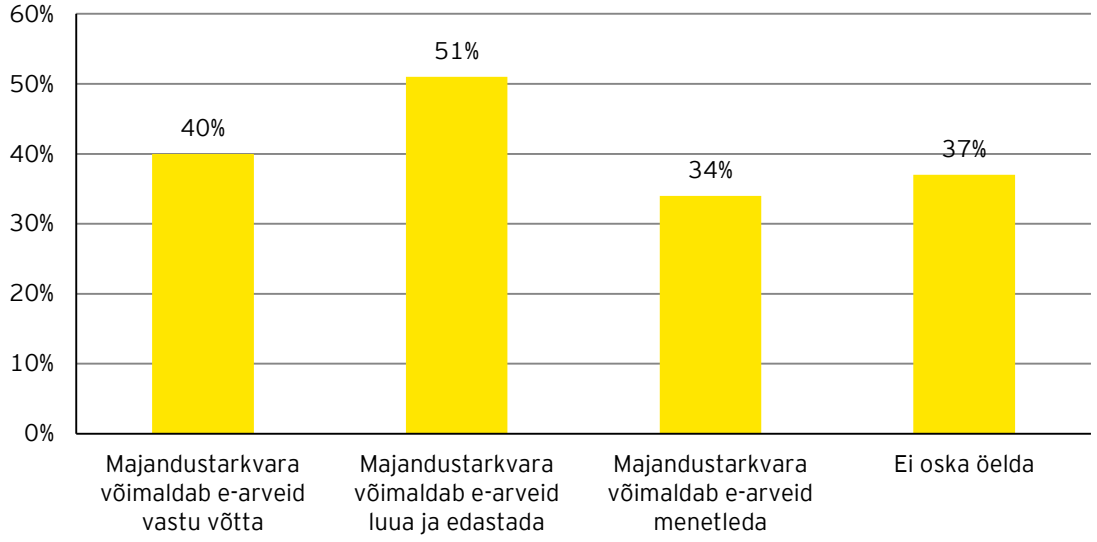

Joonis 21. Avalikus sektoris kasutuses oleva majandustarkvara funktsionaalsus

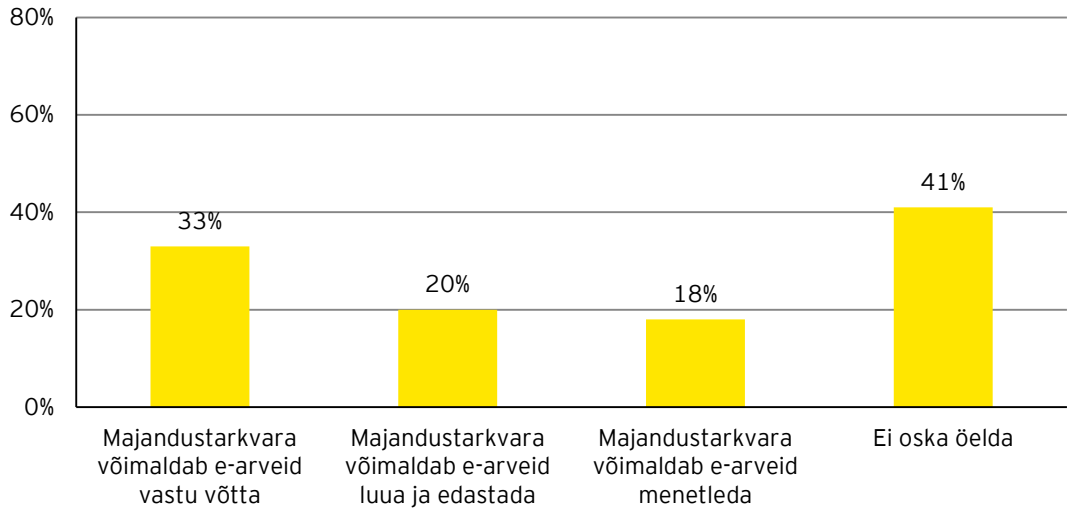

Joonis 22. Erasektoris kasutuses oleva majandustarkvara funktsionaalsus

E-arvete kasutamise võimalused on eri majandustarkvarade puhul lahendatud ja tasustatud erinevalt. Üldistatult võib välja tuua neli tüüpjuhtu:

- E-arvete funktsionaalsus on olemas majandustarkvara baasversioonis ja kõik uute versioonide kasutajad saavad seda kasutada ilma täiendava tasuta (näiteks HansaWorld).
- E-arvete funktsionaalsust baasversioonis ei ole ja tuleb valida vastava tarkvara mõni võimekam versioon[3], mis on ka kõrgema hinnaga.
- E-arvete funktsionaalsus on eraldi litsentseeritav moodul, mis tuleb soovi korral soetada täiendava tasu eest. Näiteks majandustarkvara SAF puhul on e-arvete funktsionaalsust sisaldava mooduli maksumuseks 320 eurot.
- E-arvete funktsionaalsus on tarkvara pakkujal küll antud toote platvormil mõne kliendi spetsiifilistele vajadustele vastavalt varasemalt loodud, kuid iga konkreetse kliendi jaoks tehakse konkreetne erilahendusega liides, mis tasustatakse täiendavalt.

Eelolevas liigituses on e-arvete funktsionaalsuse all peetud silmas nii saatmise- kui vastuvõtmise osa, kuna enamikel tarkvaratoodetel on mõlemad funktsionaalsused olemas. Küll aga ei hõlma e-arvete ostu funktsionaalsus alati menetluse osa ja funktsionaalsus piirdub e-arve importimisega.

E-arvete vastuvõtmiseks kasutatakse majandustarkvara asemel avalikus sektoris sageli dokumendihaldussüsteeme. Ostuarvete menetlemiseks oli 45%-l uuringus osalenud avaliku sektori asutustel kasutusel dokumendihaldussüsteem. Kõige rohkem kasutasid avaliku sektori asutused Amphora dokumendihaldussüsteemi (16% vastanutest). Lisaks Amphorale oli levinud ka dokumendihaldussüsteem Postipoiss, mida kasutasid peamiselt kohalikud omavalitsused. Teiste, vähem levinud dokumendihaldussüsteemidena olid esindatud Abacus2 ja Doclogic.

[3] Enamasti on majandustarkvara loojatel oma tootest mitu versiooni – näiteks baasversioon (minimaalse funktsionaalsuse ja mõningate kasutuspiirangutega) ja nn professionaalsemad versioonid.

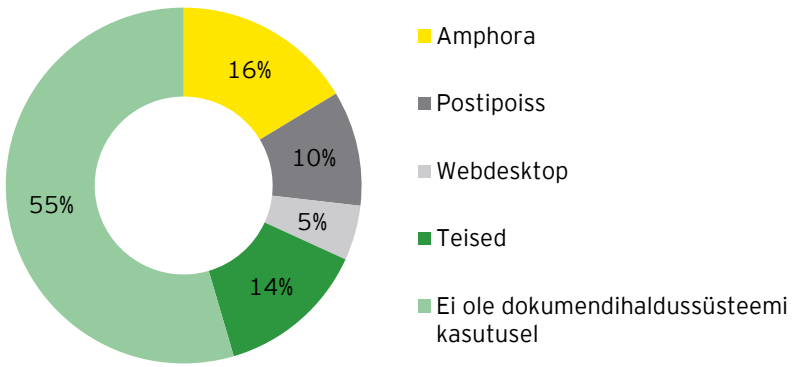

Joonis 23. Avalikus sektoris kasutuses olevate erinevate dokumendihaldussüsteemide osakaal (n= 220)

53% avaliku sektori organisatsioonidest, kes kasutasid dokumendihaldussüsteemi, ei osanud täpsustada, mil määral on nende kasutatav dokumendihaldussüsteem suuteline masinloetavaid e-arveid käitlema. 33% vastanutest kinnitasid, et nende dokumendihaldussüsteem on võimeline e-arveid vastu võtma ning 23% dokumendihaldussüsteemidest omasid funktsionaalsust ka e-arvete kinnitamiseks. Arvete konteerimise funktsionaalsust omas 15% süsteemidest.

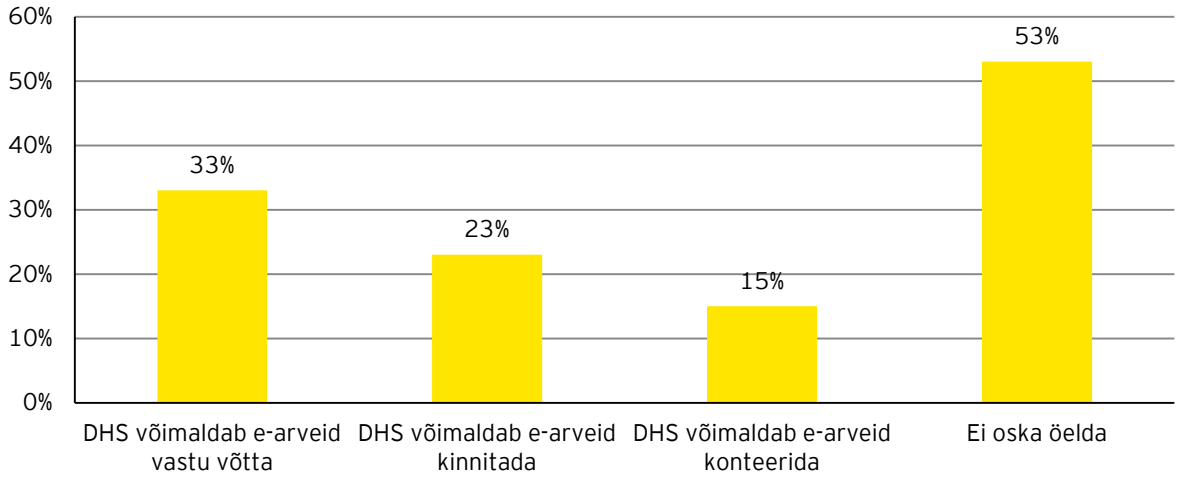

Joonis 24. Avalikus sektoris kasutuses olevate dokumendihaldussüsteemide funktsionaalsus

6.1.1 Standardiseeritus

Majandustarkvarad kasutavad e-arvete töötlemisel Eesti e-arve standardit, mida on enamasti kohandatud vastavalt spetsiifilistele vajadustele. Kuna andmevahetusformaadid on väikeste erinevustega, kasutatakse e-arvete puhul üldjuhul operaatorteenuse pakkujaid, kes vahendavad e-arveid müüjate ja ostjatel vahel. Mõned vahendajad pakuvad n-ö universaalteenust ehk ei ole spetsialiseerunud kindlale ettevõtete grupile või majandusharule (Omniva, OpusCapita), mõned operaatorid aga on spetsialiseerunud kindlale valdkonnale (näiteks kaubandus – Telema, EDIsoft).

6.1.2 Kasutajate valmisolek

Tehnoloogilise valmisoleku kõrval ei ole vähem oluline ka kasutajate valmisolek e-arvete kasutuselevõtuks. See valmisolek sõltub ühest küljest tehnoloogiliste teadmiste tasemest, aga teisalt ka üldisest valmisolekust muudatusteks äriprotsessides.

Ettevõtete teadlikkus e-arvete kasutamisest tulenevatest kasudest on vähene ja e-arvete kasutamisele üleminekut peetakse kulukaks.

Kasutamise seisukohast on e-arvetele üleminekuks vaja eelkõige kolme komponenti:

1. **Majandustarkvara funktsionaalne toetus e-arvete koostamiseks, saatmiseks ja vastuvõtmiseks**

   Nagu eespool mainitud, on enamik Eestis levinud majandustarkvarasid võimelised e-arveid töötlema. Põhiprobleemiks on vananenud tarkvaraversioonide kasutamine, mis seda võimalust ei toeta, samuti FIE-d ja mikroettevõtted, kelle hulgas on kaasaegse majandustarkvara kasutamine vähene. Vastava funktsionaalsuse olemasolu eelduseks on seetõttu, et ettevõtted uuendavad oma majandustarkvara , mis võib olla aga seotud litsentside uuendamiseks vajalike rahaliste kulutustega. Samas ei ole see aga hädavajalik, sest alati on võimalik kasutada väikese kuluga operaatorteenust.

2. **Kasutajate motivatsioon e-arvete süsteem kasutusele võtta**

   Oluliseks takistuseks e-arvetele üleminekul on kasutajate oskused, teadlikkus ja motivatsioon. Neist olulisim on motivatsioon, sest väikeste ärimahtude korral ei tarvitse olla kulutused tarkvara uuendusele majanduslikult põhjendatud või ei osata seda kasu hinnata. Peamine kasu e-arvete kasutamisest on ostuprotsessis, sest seal kulub arve töötlemisele enim aega. Samas müügiarve koostamisel annab e-arvete tehnoloogia aga oluliselt väiksemat efekti.

3. **Kokkulepe operaatorteenuse osutajaga e-arvete vahendamiseks.**

   Kolmas vajalik komponent on ettevõtte ja operaatorteenuse osutaja vaheline leping, mille alusel ettevõte dokumente vahetab. Operaatorteenuste pakkujatel on töötatud välja vastavad hinnamudelid, mis koosnevad üldjuhul püsitasu komponendist ja vahetatavate dokumentide mahul põhinevast komponendist. Ühe e-arvetele ülemineku takistusena ongi välja toodud just liiga kõrged teenustasud.

6.2 E-arvete vahendamise võimalused

E-arvelduse toimimiseks on vaja tehingu osapoolte vahelist kanalit, mille kaudu elektroonilised dokumendid liikuda saaksid. Selleks on mitu võimalust. Üks variant on luua kõigi e-arvetega tegelevate osapoolte vahele privaatsed kanalid (vt Joonis 25).

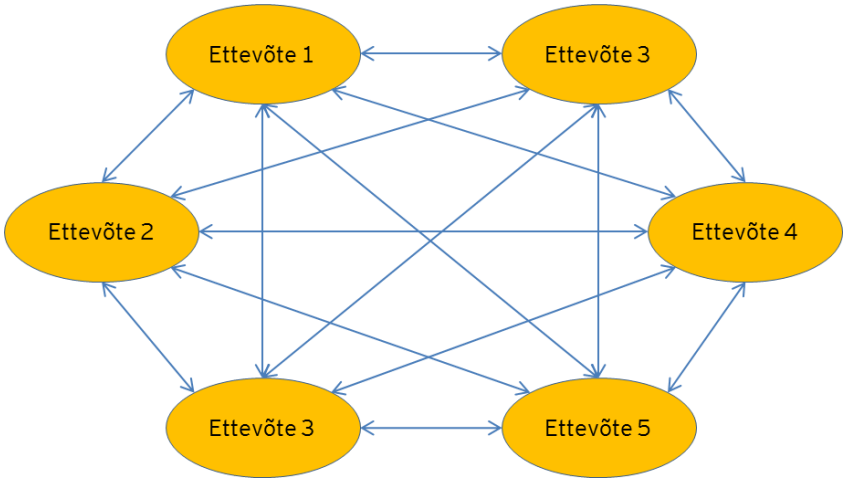

Joonis 25. Ettevõtetevaheline andmevahetus privaatsete kanalite korral

Selline lahendus on infotehnoloogilisest ja organisatsioonilisest seisukohast aga ebaotstarbekas, mistõttu on e-arvete vahendamiseks olemas operaatorteenuste pakkujad (vt Joonis 26). Operaatorteenuse pakkuja tegutseb elektroonilise postkontori põhimõttel, suunates e-arveid eri osapoolte vahel ning pakkudes selle protsessi käigus erinevaid lisateenuseid.

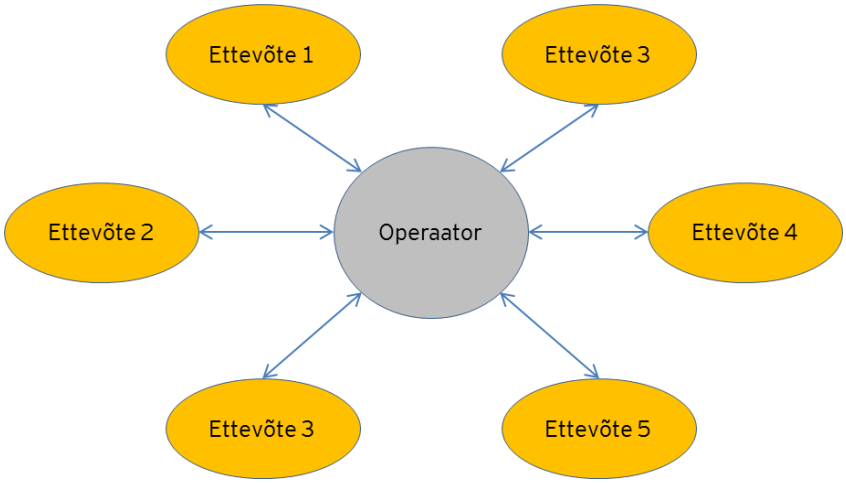

Joonis 26. Ettevõtetevaheline andmevahetus operaatorteenuse pakkuja korral.

6.2.1 E-arve operaatorite roll

E-arvete operaatorite põhifunktsiooniks on vahendada eri osapoolte vahel e-arveid, tagades nende vahelise arvete info kvaliteedikontrolli ning vastavuse standarditele ja nõuetele. Operaatorteenuse

kasutajateks võivad olla nii eraisikud kui ettevõtted ning nad võivad kasutada seejuures e-arvete edastamiseks ja vastuvõtmiseks erinevaid IT-lahendusi (erinev majandustarkvara, dokumendihaldussüsteemid).

Lisaks operaatorteenuse pakkujatele võivad e-arvete vahendamisel osaleda ka pangad. Viimasel juhul on tegemist e-arve püsimaksetega.

Erinevad e-arvete vahendamise kanalid on toodud Joonis 27.

Üldjuhul kasutatakse operaatorteenuse osutajaga suhtlemiseks kolme võimalikku kanalit:

1. operaatorteenuse osutaja poolne kasutajaliides
2. majandustarkvara ja operaatori vaheline liides
3. dokumendihaldussüsteemi ja operaatorteenuse vaheline liides

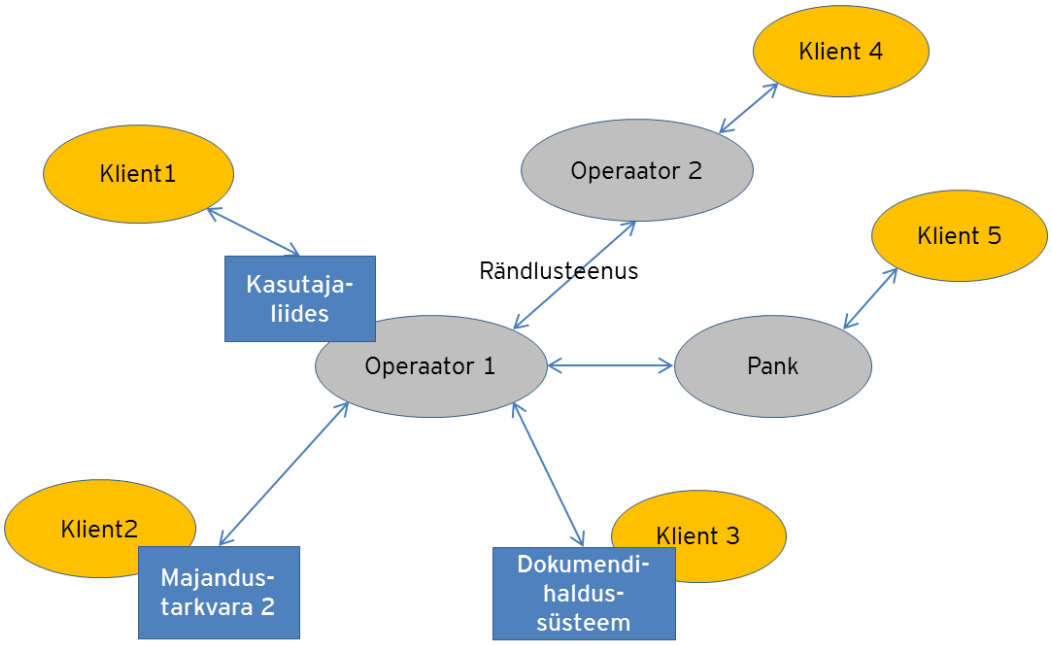

Joonis 27. E-arvete vahendamise kanalid

6.2.2 E-arve operaatorite teenused ja hinnastamine

E-arve operaatorid hinnastavad oma teenuseid, kombineerides üldjuhul perioodi (kuu) püsimakse ning arvete mahul põhineva tasu. Mõnel operaatoril on ka saatmise teenus tasuta ning maksta tuleb ainult püsitasu ja vastuvõetavate arvete eest.

6.3 Organisatsioonide valmisolek ja motivatsioon e-arvete rakendamiseks

E-arveid kasutanud ettevõtete ja asutuste käest uuriti nende kogemusi seoses e-arvete kasutamisega ning paluti neil hinnata e-arvete kasutamisega ettevõttele kaasnevat majanduslikku mõju. Samuti uuriti, milliseid probleeme on e-arveid kasutanud ettevõtetel seoses sellega esinenud.

Lühidalt:

- 58% e-arvete kasutajatest leiab, et e-arvete kasutamine on toonud ettevõttele/asutusele majanduslikku kasu.
- E-arvete majanduslikku kasu seostatakse rohkem ostuarvete kui müügiarvetega (62%/52%).
- E-arveid mittekasutanud ettevõtete ja asutuste jaoks on peamiseks takistuseks ettevõtete väiksusest tulenev arvete vähesus ning asjaolu, et kliendid ja tarnijad e-arveid ei kasuta.

Nende ettevõtete ja asutuste käest, kes ei ole e-arveid kasutanud, uuriti, mis on neil seni takistanud e-arveid kasutusele võtta.

6.4 E-arvete kasutajate kogemused

6.4.1 Kasutegurid ja probleemid erasektoris

Ettevõtted, kes on kasutanud masinloetavaid e-arveid ostuarvete käitlemiseks või müügiarvete koostamiseks, peavad seda üldiselt ettevõttele majanduslikult kasulikuks. Sagedamini nähakse e-arvete majanduslikku kasu ostuarvete puhul. 63% ostuarveid e-arvetena käidelnud ettevõtetest pidasid seda majanduslikult kasulikuks. Müügiarvete puhul leidsid pooled e-arveid kasutanutest, et see on ettevõttele majanduslikult kasulik, ning 45% hindasid, et sellel pole ettevõtte majandustegevusele mõju olnud.

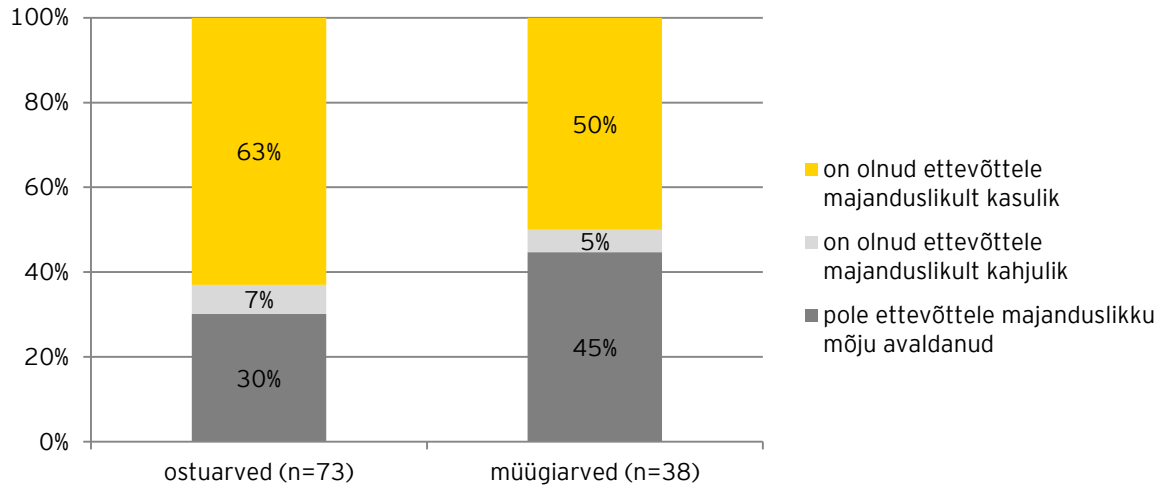

Joonis 28. E-arveid saatnud/vastuvõtnud ettevõtete hinnangud selle majanduslikule kasule (erasektor)

Ostuarvete töötlemine e-arvetena suurendab ettevõtete hinnangul ostuarvete menetlemise kiirust, kasu saadakse ka menetlusprotsessiga seotud tööaja vähenemisest ning ostuarve sisestamisel tekkinud vigade vähenemisest. Kolmandik ettevõtetest leidis, et elektrooniline arhiveerimine toob ettevõttele rahalist ja tööaja kokkuhoidu. Majanduslikku kasu, mida on saadud ostuarvete käitlemisest e-arvetena, hindas pigem või väga suureks 40% küsitlusele vastanud ettevõtetest. Suurem oli nende ettevõtete arv (60% vastanutest), kes pidasid seda kasu pigem või väga väikseks.

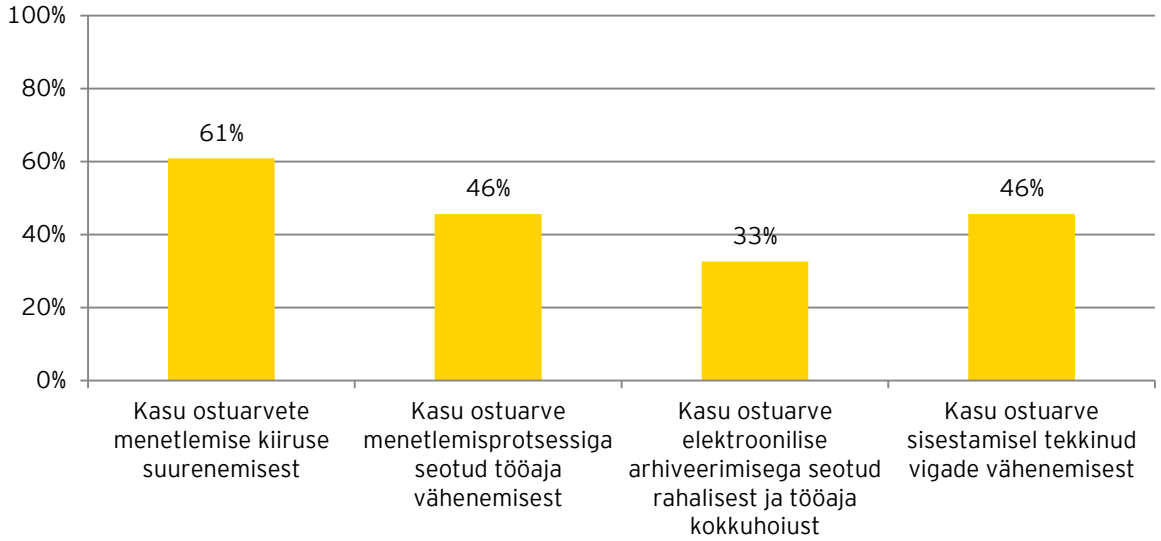

Joonis 29. Ostuarveid e-arvetena käidelnud ettevõtete hinnangud selle majanduslikule kasule

Müügiarvete puhul toodi e-arvete kasudena välja paberi- ja postituskulu vähenemist, info ja arvete liikumise kiirust, kasu maksetähtaegade lühenemisest ja raha kiiremast laekumisest ning tööaja kokkuhoidu. Leiti, et masinloetavate e-arvete kujul on arveldamine lihtsam ja selgem (sh arved on koondunud ühte süsteemi) ning vähenenud on järelkontrolli vajadus. Mõned ettevõtted tõid välja, et e-arvete kasutamine on loonud võimaluse teha koostööd suuremate ettevõtetega, kuid nimetati ka seda, et erakliendid ei vaja masinloetavat e-arvet ning neile piisab vaid PDF-arvest. Enamik ettevõtteid (72% vastanutest) peavad müügiarvete e-arvetena koostamisest saadavat kasu aga siiski pigem või väga väikseks. Vaid 28% vastanutest leidis, et e-arvete kasutamine müügiarvete puhul on ettevõttele pigem suurt majanduslikku kasu toonud.

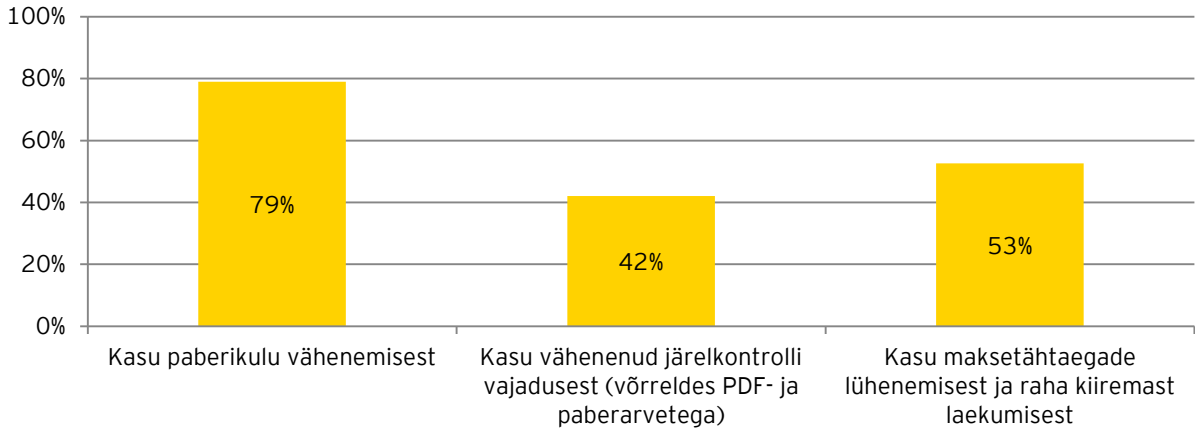

Joonis 30. Müügiarveid e-arvetena koostanud/edastanud ettevõtete hinnangud selle majanduslikule kasule

Üksikud vastajad leidsid ka, et e-arvete kasutuselevõtt on ettevõttele majanduslikku kahju toonud. Üks vastaja kommenteeris oma kogemust järgmiselt:

„Kasutasime 2 kuud e-arvekeskust, mis oli tasuline ning kahe programmi (enda raamatupidamisprogrammi ja e-arvekeskuse) vahel sisse ja välja logimine võttis rohkem aega, kui dokumendi käsitsi sisestus. Et Hansa programmis e-arvesüsteem kasutusele võtta, tuleb teha mitmeid tasulisi uuendusi."

PDF-arveid kasutav mikroettevõte

Müügiarvete puhul kommenteeris üks ettevõte, et majanduslik kahju on tekkinud sellest, et lisaks e-arvele väljastatakse endiselt ka paberkandjal arve, mis liigub koos kaubaga. Seega lisandub paberikulule ka e-arve edastamise kulu.

E-arveid saatnud ja vastuvõtnud ettevõtetelt uuriti, milliseid probleeme on neil e-arvete kasutamisega seoses esinenud. Enamik e-arveid kasutanud ettevõtted ei toonud välja mingeid probleeme seoses e-arvete kasutamisega. Probleeme siiski nimetanud ettevõtete poolt väljatoodud teemad võib grupeerida järgmiselt:

- Hankijad ei edasta müügiarveid e-arvetena.
- Kliendid ei võta vastu ostuarveid e-arvetena.
- Raamatupidamist ostetakse sisse teenuseosutaja käest, kellele puudub e-arvete kasutamise võimekus.
- E-arvete tarkvaraga ja e-arvete kasutamise väljaõppega kaasnevad kulutused on ettevõtte jaoks liiga suured.
- Üheaegselt kasutatakse erinevaid arveid (PDF-arve, paberarve, e-arve), mis teeb süsteemi kulukaks ja keeruliseks.

„Probleemid on liidestega, eriti nende ettevõtete puhul, kes on suured arvete saatjad, nagu meie ettevõte. Liideseid on vaja nii e-arvete saatmiseks, kui ka klientide haldamiseks – liitunud kliendid/lahkunud kliendid. Probleemid on ka siis, kui arvete saatmise protsessis tekib mõni viga, mõni süsteem on vahepeal "maha kukkunud" ja genereeritakse/saadetakse uued arved: kuidas vältida topelt arve saamist, kuidas kindlustada, et e-arvekeskuses oleksid korraga mõlemad failid, XML ja PDF jne? Ehk siis masspostituse puhul aeg-ajalt tekkivad tehnilised probleemid."

Müügiarveid e-arvetena saatev suurettevõte

6.4.2 Kasutegurid ja probleemid avalikus sektoris

Avaliku sektori asutuste ja ettevõtete hinnangud e-arvete majanduslikule kasule on sarnased erasektoriga. Ka avalik sektor hindab e-arvetest saadavat majanduslikku kasu mõnevõrra kõrgemaks ostuarvete puhul: 61% vastanutest leiab, et ostuarvete puhul on e-arved toonud majanduslikku kasu. Müügiarvete puhul peab e-arveid majanduslikult kasulikuks 55% vastanutest. Vaid üks vastaja leidis, et e-arved võivad ostuarvete puhul kasu asemel majanduslikku kahju tuua, ning põhjendas seda e-arvetele üleminekuga seotud kulutustega.

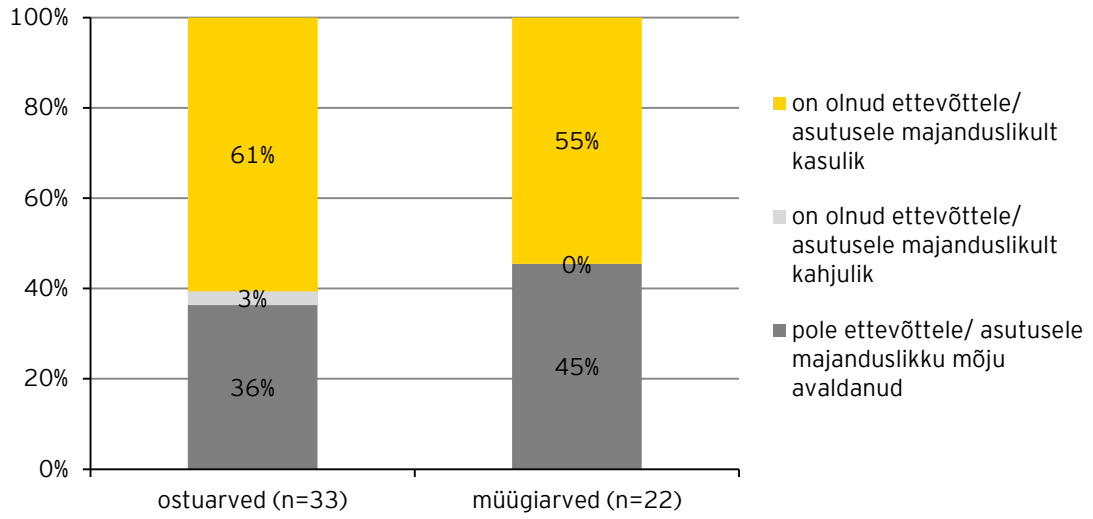

Joonis 31. E-arveid saatnud/vastuvõtnud ettevõtete/ asutuste hinnangud selle majanduslikule kasule (avalik sektor)

Ka avaliku sektori hinnangul suurendab ostuarvete käitlemine e-arvetena arvete menetlemise kiirust. Eriti oluline on see aspekt nende asutuste puhul, mis asuvad füüsiliselt eraldi asukohtades (nt üle Eesti paiknevad üksused). Sellisel juhul on lisaks arvete menetluskiiruse suurenemisele oluline ka arvete transpordikulust saadav kokkuhoid. Avaliku sektori asutused tõid olulise kasuna välja ka elektroonilist arhiveerimist, millega kaasneb nii tööaja kui rahaline kokkuhoid (väheneb vajadus arhiivipinna järele ning arhiveerija tööaeg). Tööaja vähenemine seondub ka menetlusprotsessiga – puudub vajadus arvete käsitsi sisestamiseks, mis annab suure hulga arvete puhul olulise kokkuhoiu. Samuti võimaldab kokkuhoidu koondarvete kasutamine.

E-arvete kasutamine on võimaldanud avaliku sektori asutustes tööprotsesside korrastamist ja lihtsustamist, paranenud on ülevaade arvetest, arved on igal ajahetkel ja igas asukohas kättesaadavad ning vähenenud on vead ostuarvete sisestamisel.

Olulise aspektina tõid e-arvete kasutajad välja ka sisemiste ja väliste auditite seotud tööaja vähenemist, kuna audiitoritel on ligipääs infosüsteemile olemas, mistõttu väheneb päringute arv.

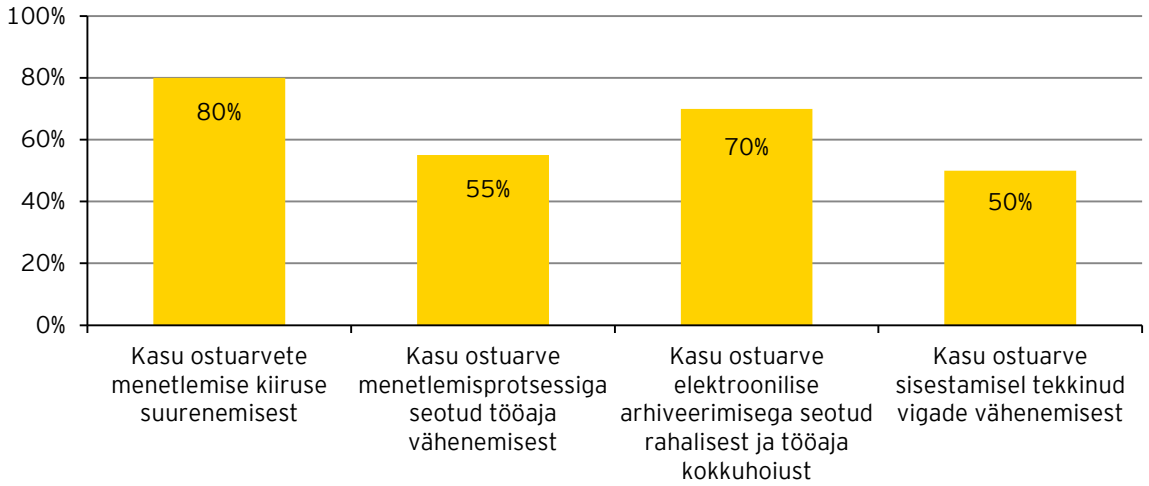

Joonis 32. Ostuarveid e-arvetena käidelnud avaliku sektori asutuste ja ettevõtete hinnangud selle majanduslikule kasule

Järgnevalt on toodud näiteid veebiküsitlusele vastanute kommentaaridest e-arvete kasutamise kasude kohta. Mitmed e-arvete kasutajad pidasid oluliseks raamatupidajate töö lihtsustamist, kinnitamisprotsessi mugavust ning head ülevaadet arvetest:

- „Ostuarvete menetlemisel (kinnitamisel) on vajalik vaid interneti olemasolu, kinnitaja asukoht pole oluline."
- „Juhtide oluline tööaja vähenemine dokumentide kinnitamisel."
- „Ostuarvete kinnitajad saavad enda allkirjastatud arveid hiljem ise operaatori menetlussüsteemis vaadata, jääb ära arvete salvestamine oma arvutisse või raamatupidajatelt küsimine."
- „Igal ajal arvutist kätte saadavad, ei pea kaustu lappima."
- „Ülevaade kõigist arvetest nende menetluse erinevates etappides (ei jää kellegi lauasahtlisse seisma)."
- „Arved on kergesti leitavad audiitoritele, kontrollidele ja ka asutuse juhtidele. Kui on vaja arvete infot nt välisrahastusega projektide aruannete juurde. Tänu e-arvekeskusest arvete importimisele on raamatupidamisprogrammis arve pilt kohe näha - ka see lihtsustab raamatupidajate tööd."
- „Arvetele ligipääsetavus sõltumata ajast ja kohast."
- „Paberivaba kontor ehk rohelisse mõtteviisi panustamine."

Müügiarvete puhul peeti kasuks paberi- ja postikulu vähenemist, samuti näiteks seda, et paberarveid ei pea viima postikeskusesse, mis hoiab kokku tööaega. Oluliseks peeti ka maksetähtaegade lühenemist ja raha kiiremat laekumist (arve jõuab kohale kiiremini).

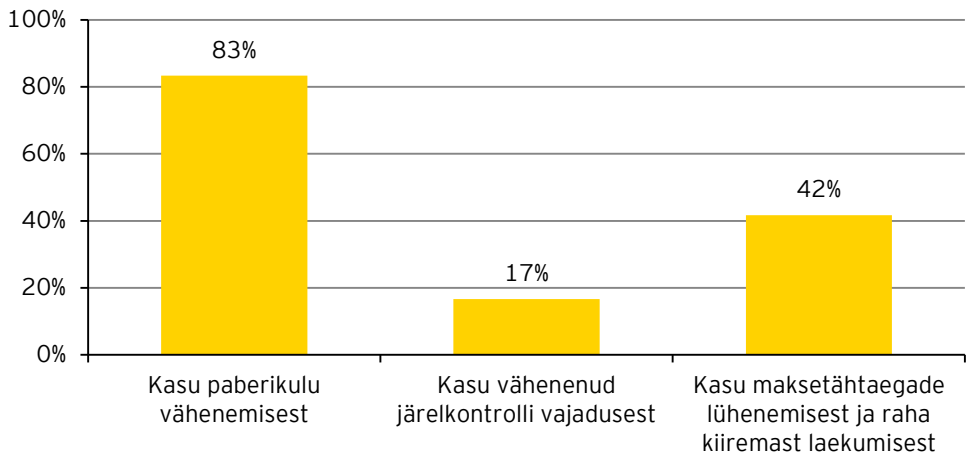

Joonis 33. Müügiarveid e-arvetena käidelnud avaliku sektori asutuste ja ettevõtete hinnangud selle majanduslikule kasule

Need avaliku sektori asutused (nt riigiasutused, suuremad KOV-d), kellel on võimekus e-arvete vastuvõtmiseks, nimetasid e-arvete kasutamise takistusena erasektori vähest valmisolekut ja huvi e-arvete kasutamiseks. Füüsilistest isikutest klientide puhul võib näha potentsiaali e-arvete soodustamiseks püsimaksete propageerimise näol riigi poolt.

Eeltoodust koorub välja asjaolu, et kuna e-arveid kasutavad ettevõtteid ja asutusi on suhteliselt vähe, siis ühelt poolt (erasektor) tuuakse välja, et nad ei esita arveid, kuna neid ei soovita ning teiselt poolt (avalik sektor) väidetakse, et nad ei võta vastu e-arveid, kuna arvete esitajad ei soovi neid esitada.

6.5 E-arveid mittekasutanud organisatsioonide takistused

6.5.1 Erasektori probleemid

Suurem osa ettevõtetest saadavad arveid PDF-kujul või paberil, vaid 17% uuringus osalenud ettevõtetest on saatnud müügiarveid e-arvena. Valdavalt arveldavad e-arvetega suuremad ettevõtted, kelle puhul on ka arvete hulk suurem, mistõttu tasuvad end ära ka e-arvete kasutuselevõtuga seotud investeeringud (tarkvara, töötajate koolitamine, tööprotsesside ümberkorraldamine jne).

Kuna üle 90% Eestis tegutsevatest ettevõtjatest on alla 10 töötajaga mikroettevõtted ja FIE-d, siis võib sellega põhjendada ka ettevõtete vähest huvi e-arvete kasutuselevõtu vastu. Küsitluses toodi ettevõtte väiksusest tingitud väikest arvete mahtu kõige sagedamini põhjuseks, miks ostuarvetena e-arveid ei käidelda (vt joonis 34) – vastuste grupp „Teised").

Samuti leidsid paljud ettevõtted, et operaatorteenuse ostmine oleks nende jaoks liiga kulukas. Palju oli ka neid, kes ütlesid, et e-arvete vastuvõtmist takistab tehnilise võimekuse puudumine. Ligikaudu viiendik ettevõtetest vastasid, et selleks puudub juhtkonna tahe või et tööprotsesside ümberkorraldamine ostuarvete menetlemiseks e-arvetena oleks liiga keeruline. Suurte ettevõtete suurem aktiivsus e-arvete osas annab põhjust uskuda, et eelnevalt nimetatud põhjused taanduvad siiski arvete mahule, mis on otseselt seotud e-arvete kasutuselevõtuks vajalike investeeringute tasuvusega.

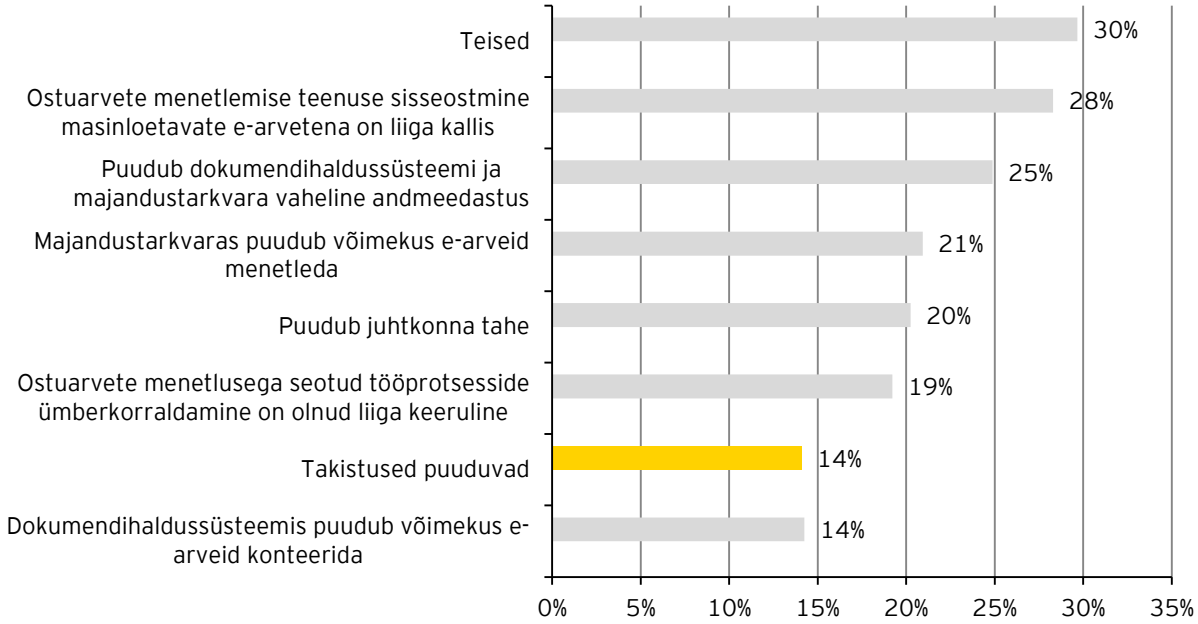

Joonis 34. Põhjused, miks ei menetleta ettevõtetes ostuarveid e-arvetena

Lisaks arvete väiksele mahule takistab e-arvete laiemat kasutuselevõttu seegi, et partnerid ja kliendid ei ole e-arveid ühtsel kujul kasutusele võtnud. Näiteks tõi üks vastaja välja, et e-arveid väljastavad tarnijad ei tee seda ühtsel kujul, mis on takistanud ka ostuarvete vastuvõtmist ja menetlemist e-arvetena. Üks vastaja kommenteeris teemat järgmiselt:

> „Klientidel puudub valmisolek ning teave kuidas e-arveid kasutada. Täna on keskmine raamatupidamine antud valdkonnast väga kaugel ning sellest tulenevalt puudub organisatsioonidel huvi e-arvete rakendamiseks."
>
> *PDF-arveid kasutav mikroettevõte*

Müügiarvete puhul ongi ettevõtete põhjused e-arvete mittekasutamiseks seotud kõige sagedamini sellega, et suur osa kliente ei ole e-arveid tellinud ega soovinud. Kuigi mitmetel tehingupartneritel (nt riigiasutused) võib olla vastav võimekus olemas, siis enamik Eesti ettevõtteid siiski e-arveid ei kasuta, mistõttu pole nad otsustanud sellesse ka investeerida.

Samuti põhjendatakse ostuarvetega sarnaselt ka müügiarvete juures, et e-arvete võimekusega majandustarkvara soetamine või operaatorteenuse kasutamine oleks liiga kallis. Muude põhjuste all nimetasid ettevõtted vähest teadlikkust e-arvetest, samuti seda, et raamatupidamisteenuse osutaja raamatupidamisprogramm ei võimalda e-arveid saata. E-arvete kasutamise puhul tuleb arvesse võtta ka rahvusvahelist mõõdet. Vastajad tõid välja, et e-arveid ei ole võimalik kasutada välisklientide puhul, samuti võib problemaatiliseks osutuda e-arvete kasutuselevõtt rahvusvahelisse kontserni kuuluvate ettevõtete puhul.

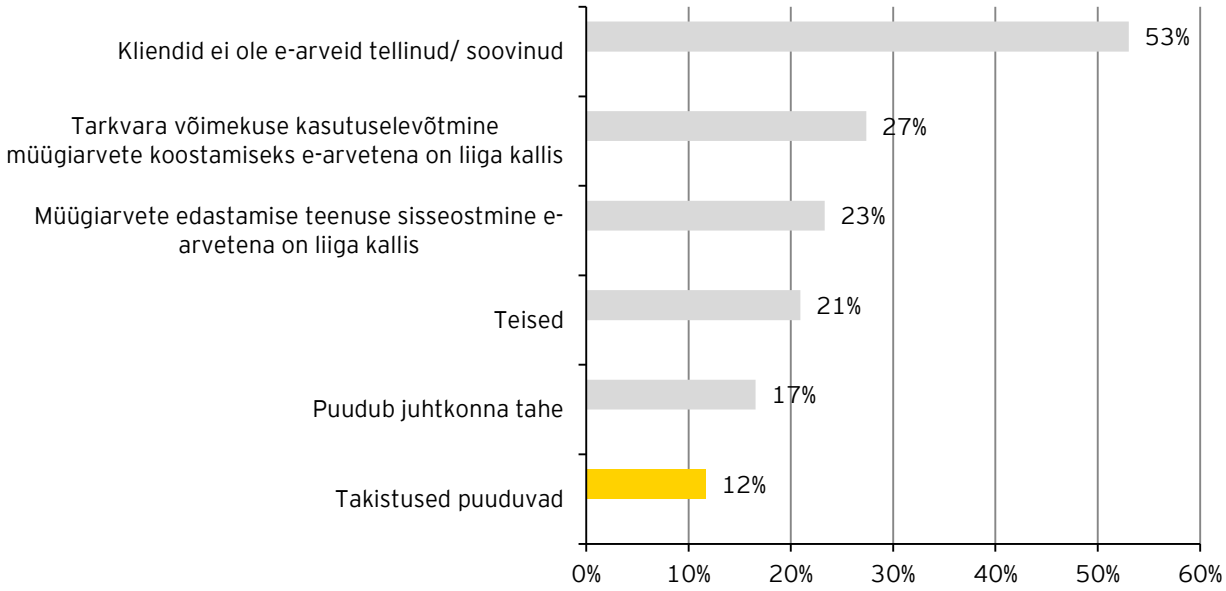

Joonis 35. Põhjused, miks ei edasta ettevõte müügiarveid masinloetavate e-arvetena

6.5.2 Avaliku sektori probleemid

Avaliku sektori asutused tõid välja peamise põhjusena, miks ostuarveid e-arvetena ei menetleta, et operaatorteenuse hind on liiga kõrge, aga ka seda, et tarnijad ei ole masinloetavaid e-arveid kasutusele võtnud. Nimetati ka tehnilisi takistusi ja poliitilise tahte puudust. Nii nagu erasektori puhul, nimetati ka siin arvete väikest hulka, mistõttu ei ole vajadust ega huvi e-arvete kasutuselevõtuks. Muude takistustena nimetasid avaliku sektori organisatsioonid ka näiteks seda, et EL-i projektide puhul peavad arved olema paberkujul, samuti tekitas segadust see, kuidas oleks e-arvete puhul tagatud seitse aastat säilitamise nõue.

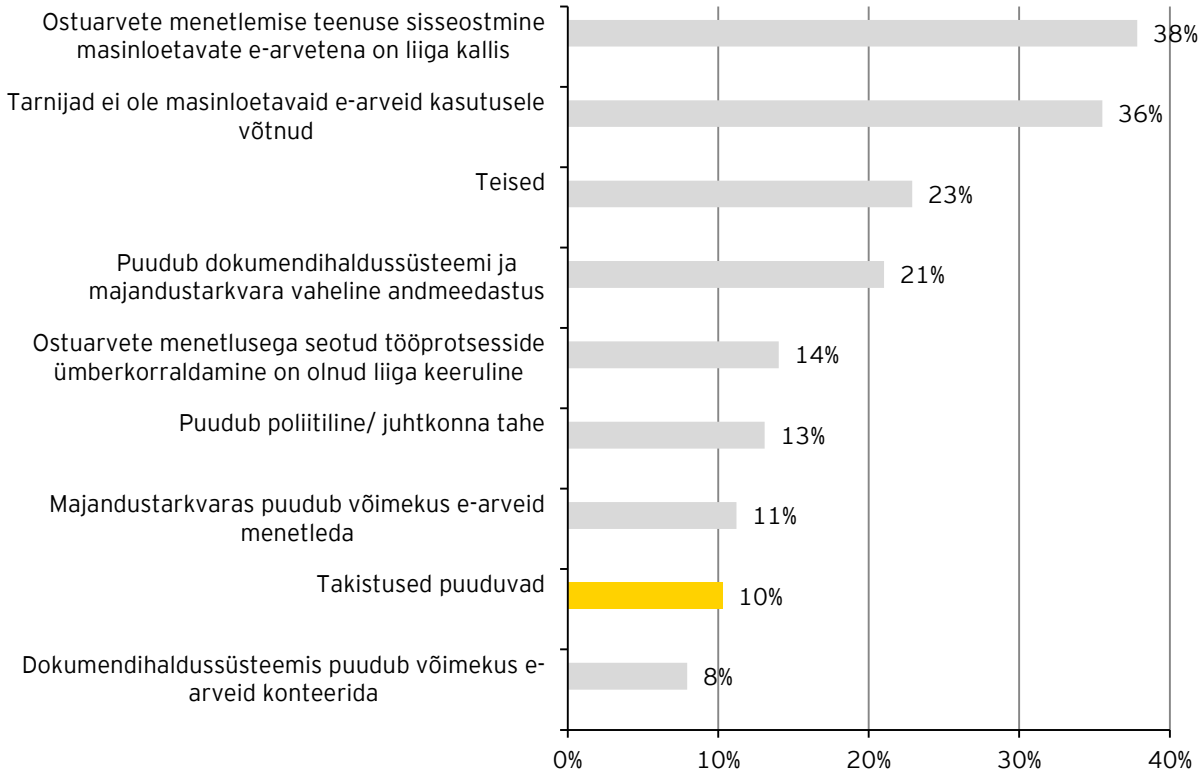

Joonis 36. Põhjused, miks ettevõttes/asutuses ei ole kasutusel ostuarvete töötlust masinloetavate e-arvetena

Müügiarvete puhul on ka avaliku sektori organisatsioonides e-arvete mittekasutamise peamiseks põhjenduseks see, et arvete saajad (kliendid) ei kasuta e-arveid. Nimetati ka operaatorteenuse kõrget hinda, e-arve võimekusega tarkvara kasutuselevõtuga seotud kulutusi ning lihtsalt seda, et arvete väikese mahu juures ei tasu e-arvete kasutuselevõtt ära. Lisaks tõid avaliku sektori organisatsioonid e-arvete kasutamise takistusena välja asjaolu, et tehingupartneriteks on peamiselt füüsilised isikud, ning avaldasid muret, et kasutusele tuleks võtta kaks erinevat arveldamise süsteemi (eraldi juriidilistele ja füüsilistele isikutele).

Siinkohal tuleks välja tuua mõned spetsiifilised valdkonnad, kus avaliku sektori poolne e-arvete väljastamine on olulise tähtsusega. Näiteks riigi ja KOV asutused, mis esitavad suures mahus teenusarveid erinevate sotsiaal- ja haridusalaste teenuste eest eraisikutele. Nendel juhtudel on selge ootus saada e-arveid, mida oleks mugav otse internetipangast maksta.

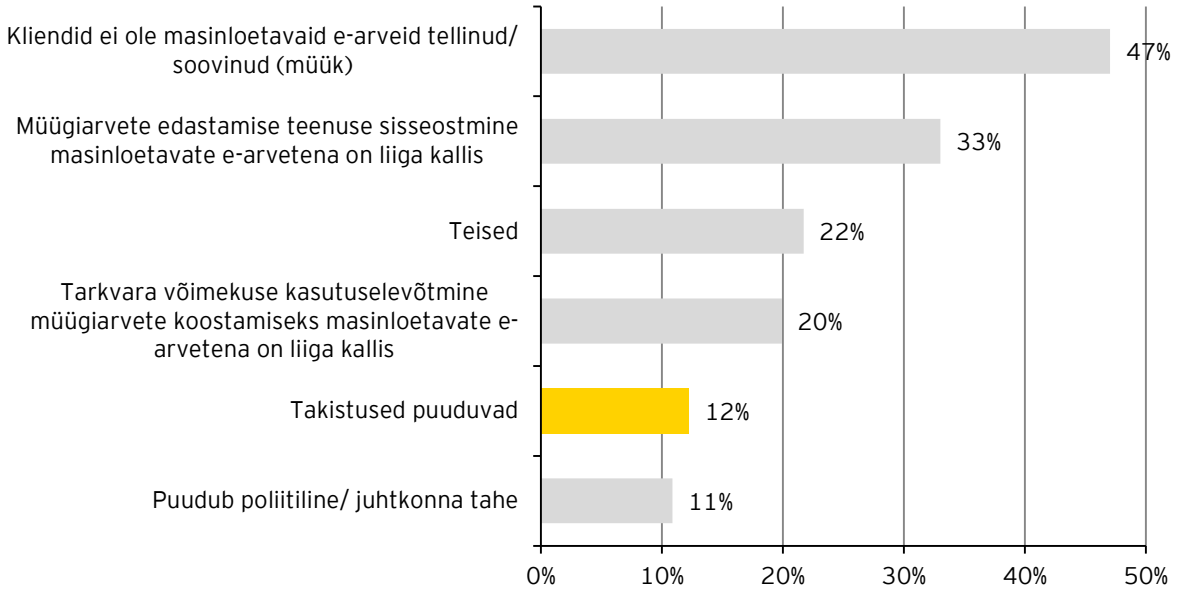

Joonis 37. Põhjused, miks ei edasta asutus müügiarveid masinloetavate e-arvetena

7. E-arvetele ülemineku majanduslik mõju

E-arvetele ülemineku majandusliku mõju hindamiseks tuleb vaadelda arveldusprotsessis osalevaid osapooli ja erinevaid faktoreid ning arvete mahtu avalikus sektoris. Kuigi kokkuhoid on e-arvelduse korral olemas nii müüja kui ostja poolel, hinnatakse ostja poole kokkuhoidu siiski suuremaks kui müüja oma just ostuprotsessiga kaasnevate menetlusprotsesside tõttu.

Nii käesoleva uuringu kui ka erialakirjanduse põhjal nähakse e-arveldusele üleminekul ostja seisukohast erinevaid kokkuhoiukohti, mis kõik on väljendatavad kas tööajas või otseses rahalises kokkuhoius. Peamised kokkuhoiukohad on kokkuvõtlikult esitatud allolevas tabelis:

Paber- ja/või PDF-arved	E-arved
► Dokumentide väljatrükkimise paberi- ja printimiskulu traditsioonilise menetlusringi jaoks	► Menetlus toimub elektrooniliselt ja selleks ei ole vaja ostuarveid, kinnituslehti jms välja trükkida.
► Ostuarvete menetlemisega seotud ajakulu	► Kooskõlastusprotsess on ajaliselt lühem, kuna see ei ole seotud kooskõlastajate füüsilise asukohaga (nt on võimalik arveid kooskõlastada lähetuses olles), mille tulemusena jõuavad ostuarved kiiremini infosüsteemi.
► Ostuarvete transportimisega seotud kulud hajusa organisatsioonistruktuuri korral	► Puudub vajadus arveid füüsiliselt erinevate asukohtade vahel liigutada (kehtib asutuste kohta, mis paiknevad mitmes füüsilises asukohas, näiteks mitmed riigiasutused).
► Ostuarvete sisestamisel tekkinud vead ja ebatäpsused	► Kuna ostuarved on süsteemi sisestatud, siis on vajalik ainult andmete kontroll, mistõttu väheneb sisestusvigade hulk.
► Arvete hilisem jõudmine finantsarvestussüsteemidesse tekitab viivituse rahavoogude planeerimise lähteandmetes	► Kuna andmed jõuavad infosüsteemi kiiremini, siis on finantsjuhtidel adekvaatsem pilt finantsolukorrast, sh saab rahavoogusid planeerides arvestada ka veel kinnitamata ja kinnitamisel olevate arvetega.

Lisaks eeltoodud otsestele mõjudele võib välja tuua veel järgmised kaudsed e-arvete kasutuselvõtuga kaasnevad positiivsed mõjud:

- Tööprotsesside lihtsustumine ja korrastumine
- Parem ülevaade arvetest
- Arved on taasesitatavad ja vaadeldavad igal ajahetkel (sh puudub vajadus teha lokaalseid varukoopiad)
- Audititega seotud tööaja vähenemine (audiitoritel ligipääs infosüsteemile, päringute arvu vähenemine)
- Elektroonilisest arhiveerimisest saadav rahaline kokkuhoid (arhiivipinna vähenemine, tööaja vähenemine, kontoritarvete kulu vähenemine)

Selleks, et hinnata e-arvetele ülemineku rahalist mõju riigis tervikuna, tuleb hinnata nii mõju ostjale kui müüjale.

7.1 Mõju ostjale (avalik sektor)

7.1.1 Kokkuhoid

Kuna ostja jaoks on ostuarvete töötlemisega seotud mitmed kulukad toimingud (vt eelmine tabel), siis toob ostuarvete töötlemise automatiseerimine e-arvete näol kaasa olulise kokkuhoiu, mis on otseses sõltuvuses e-arvete arvust.

Peatükis 4.1 toodud andmetel on avaliku sektori poolt vastuvõetud ostuarvete maht aastas ligikaudu 1 miljon. Kuidas hinnata aga ühe ostuarvega seotud kulu? E-arvete uuringutega tegelev organisatsioon Billentis toob välja hinnangulised e-arvetele üleminekul kokkuhoitavad summad ja hindab, et ostuarvete korral on keskmine paberarve menetluskulu 17,60 eurot ja e-arve menetluskulu 6,70 eurot, mis teeb kokkuhoiuks üle 10 euro arve kohta. Kuna arvutused on tehtud Euroopa kõrgemate tööjõu- ja teiste kulude baasilt, siis konservatiivse hinnangu kohaselt võiks Eesti tingimustes olla kokkuhoid ligi 2 korda väiksem ehk 5 eurot. Arvestades asjaoluga, et Eestis on juba valdavas osas PDF-arvetele üleminekuga osa kokkuhoidu saavutatud, siis võib täiendavat kokkuhoidu hinnata ligikaudu 50% väiksemaks ehk 2,5 eurot arve kohta.

Eeltoodud näitajatest lähtuvalt võib hinnata avaliku sektori kokkuhoidu üleminekul täielikult masinloetavatele e-arvetele 2,5 miljonile eurole aastas (2,5 eurot x 1 miljon arvet).

7.1.2 Kulutused

E-arvete töötlemisega kaasnevad ka täiendavad lisakulud, millest olulisemad on seotud e-arvete menetluskeskkonnaga. Hetkel hangib Rahandusministeerium riigiasutustele e-arvete töötlus- ja mentetluskeskkonda riigihankega väliselt e-arve operaatorilt (Omniva). Kuigi täpsed e-arvete menetlemise kulud sõltuvad konkreetse asutuse suurusest ja lepingu tingimustest, on ühe ostuarve menetlemise hind vahemikus 0,2 – 0,5 eurot. Võttes eeltoodud hinnavahemiku põhjal keskmiseks e-arve menetlemise hinnaks 0,35 eurot, tuleks e-arve operaatoritele tasuda 1 miljoni arve vastuvõtmise eest ligikaudu 350 tuhat eurot aastas. Seda juhul, kui arved esitatakse masinloetavate e-arvetena ja neid ei ole vaja täiendavalt töödelda (digiteerida). See hinnang sisaldaks nii arve vastuvõtmise, menetluskeskkonna kasutamise kui arhiveerimise tasu.[4]

7.2 Mõju müüjale (erasektor)

E-arvetele ülemineku mõju arve esitajatele sõltub oluliselt ettevõtte tegevusvaldkonnast. Kui ettevõttel on suur arv kliente ja nendega regulaarne sagedane arveldamine (näiteks infrastruktuuri ettevõtted, kommunaalteenuste pakkujad), siis on e-arvetele üleminek üldjuhul juba majanduslikel kaalutlustel toimunud. E-arvetele ülemineku tehniline lahendus on nendel ettevõtetel teostatud seoses SEPA otsekorralduste süsteemi muutusega 01. veebruarist 2014, mis kohustas saatma pankadesse senise otsekorralduse nõudefaili asemel e-arveid.

Kui aga ettevõte ei esita suures mahus müügiarveid, siis uuringu andmetel ei näe ettevõtted majanduslikku motivatsiooni e-arvetele üle minna isegi siis, kui otsesed üleminekukulud ei ole väga suured.

E-arvetele ülemineku kulud on seotud eelkõige majandustarkvaraga ja sellega, kas tarkvara toetab e-arvete töötlemist. Üldistatult võib välja tuua kolm tüüpjuhtu:

a. ettevõtted, kes kasutavad suuri ja võimekaid majandustarkvara pakette (nt SAP, MS Dynamics NAV, AX) – nende lahenduste kasutajatel tekib reeglina e-arvetele üleminekuga

[4] Arvutused ei võta arvesse võimalike tarkvarainvesteeringute ühekordseid kulutusi.

lisakulu, sest tarkvara pakkujad pakuvad e-arvete funktsionaalsust kliendipõhiste lisaarendustena;

b. ettevõtted, kes kasutavad valdavalt Eesti kohalikke majandustarkvara pakette – kasutades hetkel kehtivaid majandustarkvara versioone, ei kaasne e-arvetele üleminekuga lisakulusid, sest enamikel juhtudel on e-arvete väljastamise funktsionaalsus tarkvaras olemas;

c. ettevõtted, kes ei kasuta majandustarkvara või kelle majandustarkvara on aegunud või väga piiratud funktsionaalsusega – antud juhtudel ei ole kasutajatel endal e-arvete väljastamise ja töötlemise funktsionaalsust, kuid neil on võimalik kasutada operaatorite poolt pakutavat teenust.

Kuigi küsitluses tõid eraettevõtjad välja, et e-arvetele üleminek on seotud kuludega, mis ennast ei õigusta, siis tegelikult kehtib see vaid suhteliselt väikese hulga ettevõtjate kohta. Võib väita, et kohaliku majandustarkvara kasutajate (variant b) korral ei saa öelda, et e-arvetele üleminek tooks kaasa olulisi kulusid, sest enamikes tarkvaralahendustes on e-arvete valmidus olemas ja vajalik on sõlmida ainult operaatoriga leping.

E-arvete esitamiseks on siiski majandustarkvara kõrval ka muid alternatiive. Nimelt on juba olemas või loomisel mitmeid e-arvete esitamise võimalust pakkuvaid keskkondi, sh:

- E-arveldaja (Registrite ja Infosüsteemide Keskuse poolt tasuta pakutav raamatupidamiskeskkond, mis võimaldab esitada ka e-arveid)
- Riigiportaali eesti.ee loodav e-arvete esitamise keskkond (Riigi Infosüsteemi Ameti poolt arendatav tasuta teenus)
- E-arvete operaatorite poolt teenustasu eest pakutav teenus; operaatorite pakutavate e-arvete saatmise teenuste hinnamudelid on väga erinevad, mistõttu on raske võtta aluseks ühte standardset mudelit; hinnanguliselt võib ühe arve saatmise kulu olla ligikaudu 0,20 eurot.

Kuna e-arvete saatmisvõimeline majandustarkvara ei ole eeltoodud põhjustel hädavajalik ja ettevõtted uuendavad ka tavaolukorras oma majandustarkvara versioone, siis ei ole tasuvusarvutuses e-arvete saatmiseks vajalikke investeeringuid arvesse võetud.

Võttes aluseks avalikule sektorile esitatavate arvete mahu ja ühe arve esitamise maksumuse kujuneb e-arvete esitamise kogumaksumuseks ligikaudu 200 000 eurot aastas (0,20 eurot x 1 miljon avalikule sektorile esitatavat arvet).

Eeltoodu põhjal võib väita, et e-arvetele üleminekuga saavutatav kokkuhoid (2,5 mln eurot) ületab oluliselt nii avalikule sektorile kui arve esitajatele tekkivaid lisakulutusi, mis jäävad suurusjärku 550 000 eurot (350 000 + 200 000) eurot.

8. Välisriikide kogemused e-arvete rakendamisel

8.1 Taani

Taani oli esimene Euroopa Liidu liikmesriik, kus viidi riigihangetega seotud arvete esitamine üle elektroonilistele teenustele. Alates 2005. aastast aktsepteerivad Taani avaliku sektori asutused, valitsusasutused ja kohalikud omavalitsused ainult elektroonilisel kujul esitatud arveid. E-arve on Taanis defineeritud kui kindlas vormingus elektrooniline arve, mida on võimalik lugeda otse avaliku sektori raamatupidamisarvestuse süsteemi. Hinnanguliselt puudutas e-arvetele üleminek Taanis kuni 440 000 eraettevõtet ning 15 miljonit arvet igal aastal. Eurostati 2013. aasta andmete kohaselt on Taani, kus masinloetavad e-arved moodustavad kõikidest arvetest 59%, masinloetavate e-arvete levikus Soome järel teisel kohal.

Taust

E-arvetele üleminek algas Taanis 2004. aastal avaliku sektori initsiatiivil eesmärgiga vähendada raamatupidamisekulusid ning tõsta seeläbi avaliku sektori üleüldist haldustõhusust. Sisemiste haldusprotsesside optimeerimise eesmärgiks oli saavutada avaliku sektori iga-aastane rahaline kokkuhoid. Hinnangulise rahalise kokkuhoiu aluseks oli arvutus, mille põhjal võrdub 15 miljoni iga-aastaselt avalikule sektorile saadetava arve puhul üks minut arve käitlemise pealt kokkuhoitud aega 12 miljoni kokkuhoitud euroga. Hinnanguliselt on võimalik hoida ühe arve elektroonilisel käitlemisel kokku 10 minutit, mis võrdub aastas 120 miljoni euroga[5].

Initsiatiiv e-arvetele üleminekuks tuli Taani Rahandusministeeriumist, kes koos riikliku IKT agentuuriga vastutab e-arvete arendamise ja kasutuselevõtmise eest. Ülemineku initsiatiivi toetas ka riiklik e-valitsemise strateegia[6], mille eesmärk on luua ühtselt ja tõhusalt toimiv avalik sektor. E-arvetele ülemineku pikema perspektiivi eesmärkideks võib lugeda ka ettevõtete ettevalmistamist teisteks riiklikeks digitaliseerimisprojektideks ning ettevõtete enda digitaliseerimisalgatuste kasvu toetamist.

Üleminekuprotsess

Sarnaselt hetkel Eestis kasutusel olevale süsteemile kasutati Taanis e-arvetele ülemineku ajal eraoperaatorite hallatud lisaväärtusvõrke (*Value Added Network*), kus eraõiguslikud lisaväärtusvõrgu operaatorid (kokku 5 ettevõtet – CSC, IBM, KMD, Logica ja Evenex) osutasid e-arvete jaotusteenust. Koostalitusvõime tagamiseks avaliku ja erasektori vahel arendati välja standardiseeritud e-arvete formaat (OIOXML), mis kasutab rahvusvahelist EAN adresseerimise süsteemi. See ssüsteem võimaldab tuvastada üheselt erinevad juriidilised isikud ja füüsilised asukohad, mis võimaldab lisaväärtusvõrgu operaatoritel edastada e-arveid erinevate osapoolte vahel.

Olulise aspektina e-arvetele üleminekul töötati välja ka erinevad alternatiivsed lahendused ettevõtetele, kellel polnud võimalik e-arveid ise väljastada või vastu võtta:

- Ühe variandina oli võimalik edastada paberkandjal arved skaneerimisteenuse pakkujale, kes konverteerisid paber- ja PDF-arved automaatse tekstituvastuse abil standardses formaadis e-arveteks ning edastasid arved lõppadressaatidele. Skaneerimisteenuse eesmärk oli aidata väiksematel ja keskmise suurusega ettevõtetel väljastada e-arveid ilma halduskoormuse olulise kasvuta. Sellest lähtuvalt pakuti skaneerimisteenust väikestele ja keskmise

[5] http://www.umic.pt/images/stories/publicacoes/Interoperability_in_eInvoicing_in_Denmark.pdf
[6] http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/Denmark%20eGov2.pdf

suurusega ettevõtetele kuni 2009. aastani tasuta. Suuremad ettevõtted, kes tahtsid antud teenust kasutada, pidid tasuma etteantud teenustasu. Skaneerimisteenust kasutati kokku 30% e-arvete puhul, ning 95% ulatuses olid teenuse kasutajaks väiksema ja keskmise suurusega ettevõtted, kellel ei olnud lisaväärtusvõrgu kasutamine majanduslikult otstarbekas.

- E-arveid oli võimalik koostada e-arvete portaalis ning saata otse avaliku sektori asutustele. Arve saadeti välja standardses formaadis, kasutades operaatorite lisaväärtusvõrku.
- Suurematele ettevõtetele, kes esitasid regulaarselt palju arveid, oli enne ettevõtete raamatupidamissüsteemi ja e-arvete süsteemi integreerimist loodud võimalus esitada kokkulepitud XML-formaadis arveid ilma lisaväärtusvõrku kasutamata otse avaliku sektori asutustele.

Hetkeseis

Hetkel on Taanis 2009. aastal kasutusele võetud teenuspõhisel arhitektuuril baseeruv keskne lahendus NemHandel, mida administreerib Taani riiklik IKT agentuur. NemHandel on avatud lähtekoodiga standarditel põhinev infrastruktuur, mis vahendab e-arveid era- ja avaliku sektori asutuste vahel (*Business-to-Government*). Lahenduse põhieesmärk on suurendada majanduslikku potentsiaali, vähendada halduskoormust ja edendada info- ja sidetehnoloogiaid erasektoris. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtetes asendab NemHandel kallimaid e-arve kasutuselevõtmise lahendusi nagu arve skaneerimine ja raamatupidamissüsteemi e-arve infrastruktuuriga integreerimine.

NemHandeli infrastruktuuri kuuluvad:

- Register – kõik NemHandeli kasutajad registreeritakse konkreetse profiiliga, mille alusel määratakse süsteemis, milliseid dokumente on nad võimelised vastu võtma.
- NemHandel tarkvara – avatud lähtekoodiga tööriist, mida on võimalik eraldi internetist alla laadida ning millega on võimalik saata e-arveid avaliku sektori asutustele.
- NemHandel portaal – E-arvete teenusportaal, kus ettevõtted saavad veebiteenust kasutades saata avaliku sektori asutustele e-arveid.
- Lisaks on igal majandustarkvara või IT-teenuse pakkujal võimalik integreerida NemHandeli moodul teenusepakkuja tehnoloogilise lahendusega ning saata e-arveid otse majandustarkvarast.

Erinevad NemHandeli infrastruktuuri lahendused võimaldavad kasutada e-arvete saatmiseks ja vastuvõtmiseks paindlikke, kliendi vajadustele kõige paremini vastavaid lahendusi. Maksimaalse automatiseerituse taseme saavutamiseks on võimalik integreerida NemHandeli e-arvete tehnoloogia ettevõttes kasutatavasse majandustarkvarasse. Samuti on võimalik ka osaline integreerimine, mille puhul koostatakse arve raamatupidamissüsteemis, kuid arve saatmiseks kasutatakse NemHandeli tarkvara. Lisaks on võimalik kasutada arvete koostamiseks ja saatmiseks ka e-arvete portaali.

Taani kogemus

Taani e-arvetele ülemineku näitel võib väita, et edukaks e-arvetele üleminekuks peab töötama e-arvete saatmiseks välja erinevad alternatiivsed lahendused, mis vastavad erinevate firmade üleminekuvõimekusele. Lahendused, mis nõuavad väiksemaid investeeringuid ning ei too kaasa suurt halduskulude kasvu võivad aidata kiirendada e-arvete kasutuselevõttu keskmiste ja väiksemate ettevõtete hulgas, kelle arvete töötlemise maht on väiksem. Samuti tuleb e-arve standardi valikul lähtuda erasektori võimekusest, st valida tuleks kõige populaarsem standard, mille kohustuslikuks muutmine nõuaks erasektorilt kõige vähem lisainvesteeringuid.

Hiljutistel andmetel on NemHandeli kõrval tekkinud samalaadse teenuse pakkujaid erasektorist ning kuna nende teenused on riigi omast mugavamad, on kasutajate hulk vähenenud ning on hakatud mõtlema ka sellele, et riigi poolt pakutav teenus sulgeda.

8.2 Soome

Soome on Euroopa Liidu liikmesriik, kus e-arvelduse osakaal on üks Euroopa Liidu kõrgemaid. Eurostati andmetel esitavad Soome ettevõtted 63% ulatuses e-arveid. Vastavalt Soome seadusandlusele pole e-arvete esitamine kohustuslik ei era- ega avalikus sektoris.

Taust

Kuna seadusandlik regulatsioon e-arvete kasutamisele peaaegu puudub, sünnivad kokkulepped kogukonna tasandil. Selleks loodi 2003. aastal pankade ja e-teenuste pakkujate algatusel Soome e-arvete foorum. E-arvete foorumi tegevust koordineerib infoühiskonna arenduskeskus TIEKE. Kõik e-arvelduse protseduurid töötatakse välja foorumi algatusel või vastavalt foorumi soovitustele. Lisaks on foorumil kohustus tagada, et teenuspakkujad hoolitseksid teenuse terviklikkuse ja jätkusuutlikkuse eest. Terviklikkuse tagamine on eriti oluline, kuna e-arvete digiallkirjastamine pole Soomes kohustuslik ning teenusepakkuja peab tagama e-arve saatja autentsuse.

Soome Riigikassa hinnangul läheb sissetulev paberarve vastuvõtvale ettevõttele maksma 30–50 eurot, arve poolautomaatse töötlusega on hinnanguliselt võimalik vähendada seda kulu 10 euroni arve kohta. Täielikult automatiseeritud arvetöötlusega on võimalik viia see kulu aga 1 euroni sissetuleva arve kohta[7]. Lisaks võib viidata Federation of Finnish Financial Services uuringule, mille kohaselt on võimalik hoida väljasaadetava e-arve puhul kokku 43% ning sissetulevate puhul vähemalt 50% aega võrreldes paberarvetega.

Üleminekuprotsess

E-arvetele üleminekuks avalikus sektoris alustas Soome valitsus 2007. aastal initsiatiiviga, mis nägi ette sellise e-arvete kasutamise mudeli edendamist, kus avalikule sektorile esitatakse arved läbi ühe vahendaja. E-arvete haldamise ja avalikule sektorile edastamise teenusepakkujaks valiti avaliku hanke tulemusena postiteenuste firma Itella. Itella kogub teiste teenusepakkujate vahendusel esitatud e-arved kokku ning edastab need avaliku sektori asutustele. Itella võtab vastu ka paberarveid ning konverteerib need e-arve vormingusse. Antud mudeli valimise põhjuseks oli hästi välja arenenud e-arvete teenusepakkujate turg, kus operaatorite vaheline tihe koostöö võimaldas e-arve saatjatel ja vastuvõtjatel kasutada erinevate operaatorite võrku ja teenuseid.

E-arvetele ülemineku kulude minimeerimiseks valiti e-arve standard juba kasutusel olevate standardite seast. Valituks osutusid kaks kõige populaarsemat erasektori e-arvete standardit Finvoice ja TEAPPS. Finvoice on Soome pankade välja töötatud standard, mis vastab rahvusvahelistele ja kohalikele maksekorralduslikele nõuetele. TEAPPS on e-arvete operaatorite hulgas laialdast kasutust leidnud TietoEnatori arendatud standard.

Kuna Soomes oli arenenud välja e-arvete teenusepakkujate turg, oli avaliku sektori üleminek e-arvetele ka erasektorile atraktiivne. E-arvete veelgi laiemaks kasutamiseks ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete lisakulutuste vältimiseks sõlmis Soome valitsus 2011. aastal lepingu juhtiva e-arvete portaali operaatoriga, mis võimaldas esitada e-arve portaali kaudu avaliku sektori asutusele tasuta e-arveid. Lepingu eesmärk oli võimaldada e-arvetele üleminek ka ettevõtetele, kellel ei olnud võimalust ise e-arveid esitada või kelle poolt esitatud e-arvete maht oli väikene.

[7] http://eeiplatform.com/4602/the-state-treasury-of-finland-leads-the-way-in-e-invoicing/

Hetkeseis

Hetkel kasutatakse Soomes avalikule sektorile e-arvete saatmiseks enamasti vahendajat – panka või e-arvete teenusepakkujat. Arve saatjal peab olema sõlmitud teenusepakkujaga teenusleping, mis tagab, et vahendaja vastutab e-arvete saatja autentimise ja arve sisu terviklikkuse eest ning säilitab koopiad vahetatavatest dokumentidest. Lisaks on võimalik kasutada ka e-arvete portaali, kus on võimalik koostada ja saata e-arveid otse avaliku sektori asutustele.

Viimasel ajal on tekkinud Soomes algatusi ühtse lahenduse väljatöötamiseks ning rahvusvaheliste e-arvete vahetamiseks Taani ja Rootsiga. Üheks põhiliseks takistuseks on siin seadusandliku regulatsiooni puudumine digiallkirja kasutamise osas e-arvete rahvusvahelisel vahetamisel.

Soome kogemus

Soome avaliku sektori e-arvetele ülemineku juures mängis suurt rolli suhteliselt hästi välja arenenud e-arvete süsteem erasektoris. Soome mudeli puhul võeti e-arvetele ülemineku kiirendamiseks kasutusele e-arvete standardid, mis olid turul juba levinud ja laialdases kasutuses. Erinevate vahendajate kaasamisega tagati e-arvete terviklikkus ning populaarsemate e-arve standardite koostöötamine ja integratsioon. Samuti lihtsustas koostöö suuremate pankadega tunduvalt e-arvetega kohanemise protsessi.

8.3 Norra

Norras muudeti 2012. aastal kohustuslikuks arvete esitamine avaliku sektori asutustele masinloetavas e-arve formaadis, mis tõi kaasa e-arvete kasutamise kiire kasvu. 2014. aasta juuni lõpuks oli Norras saadetud alates selle kohustuslikuks muutmisest 5,8 miljonit e-arvet, sealjuures kasvas e-arvete kasutamine 2013. aastal iga kuu keskmiselt 9%[8]. Erinevalt Soomest iseloomustab Norra e-arvetele üleminekut tugev riigipoolne reguleerimine tehnilise lahenduse väljatöötamisel ning turule toomisel.

Taust

E-arvetele üleminek Norra avalikus sektoris algas 2009. aastal, kui avaliku sektori hankeprotsessi arendamise tulemusena alustati PEPPOL-i (Pan-European Public Procurement Online) projekti raames e-arve raamistiku ja spetsifikatsiooni väljatöötamisega. PEPPOL-i projekti ellukutsumise eesmärgiks oli muuta arvete saatmine lihtsamaks, kuluefektiivsemaks ning rahvusvahelistele standarditele vastavaks.

PEPPOL-i raamistiku arendamise ja haldamisega tegeleb Euroopa Liidu liikmesriikide valitsuste poolt moodustatud rahvusvaheline OpenPEPPOL-i organisatsioon. OpenPEPPOL-i poolt hallatud PEPPOL-i spetsifikatsioon põhineb Euroopa Standardite Komitee (CEN) Euroopa riigihangete koostalitusvõime töötoal (http://www.cenbii.eu/deliverables/cen-bii-2/). PEPPOL-i projekti lõpptulemusena arendati välja PEPPOL BIS (*Business Interoperability Specification*) rakendamisjuhised, mida on võimalik rakendada liikmesriikide avaliku sektori hankeprotsessi ja e-arvete spetsifikatsiooni väljatöötamiseks.

Norras juhtis PEPPOL-i projekti Norra avaliku halduse ja e-valitsuse amet Difi (Direktoratet for forvaltning og IKT). PEPPOLI-i rakendusprojekti raames loodi rahvuslik e-arve standard EHF (*Electronic Trade Format*), mille süntaks ja semantilise koosvõime mudel vastab PEPPOL BIS rakendusjuhistele. EHF on ilma litsentsitasudeta avalik standard, mis põhineb UBL (*Universal Business Language*) süntaksil.

[8] Arvutatud http://www.anskaffelser.no/verktoy/mottakere-i-elma#query=&page=1 andmetele tuginedes

E-arve saatmiseks ja vastvõtmiseks tuleb kasutada pääsupunkti (*access point*), mis edastab kokkulepitud formaadis e-arved teistele PEPPOLI-i transpordivõrgu pääsupunktidele Norras või mujal Euroopas. Nii ostjad kui müüjad võivad endale ise majandustarkvara abil pääsupunkti luua või sõlmida lepingu teenusepakkujaga, kes on ühendatud PEPPOL-i transpordivõrguga. Lisaks on võimalik kasutada ka veebipõhist e-arvete portaali, mis on mõeldud väiksema või keskmise suurusega ettevõtetele, kelle raamatupidamissüsteem ei võimalda EHF-formaadis e-arve töötlemist.

Üleminekuprotsess

PEPPOL BIS rakendusjuhiste järgi väljatöötatud EHF e-arve formaat valmis 2011. aastal. Järgnevalt keskenduti ERP tarkvara tarnijatele, et koostöös luua võimekus vastloodud e-arve formaadi vastuvõtmiseks ja saatmiseks. Alates 2011. aasta juulist kehtestati avaliku sektori asutustele nõue luua võimekus e-arvete vastuvõtmiseks. E-arvete populariseerimiseks kaasati suuremad avaliku sektori asutused, kes hakkasid nõudma, et neile esitatud arved oleksid masinloetavas EHF-formaadis. Sellest tulenevalt kasvas kiiresti PEPPOL-i transpordivõrguga liitunud operaatorite ja e-arveid kasutavate klientide arv. 2012. aastast muudeti avaliku sektori asutustele EHF e-arve formaadis arvete esitamine kohustuslikuks.

Hetkeseis

Tänaseks on rohkem kui 30 ERP või muu äritarkvara pakkujat integreerinud oma tarkvarasse EHF/PEPPOL BIS nõuetele vastava funktsionaalsuse. Lisaks on üle 40 operaatori liitunud PEPPOL-i transpordivõrguga ning pakuvad pääsupunkti teenust. Keskmise ja väikese suurusega ettevõtete jaoks pakuvad veebipõhist EHF-formaadis e-arve saatmise teenust üle kahekümne veebiportaali.

2014. aasta maikuuks oli võtnud 22 000 ettevõtet vastu EHF/PEPPOL BIS nõuetele vastavaid e-arveid. Nendest hinnanguliselt 7% on avaliku sektori asutused ning 93% eraettevõtted. Esimesest miljonist e-arvest, mis vahetati PEPPOL-i transpordivõrgustikus, olid peaaegu pooled saadetud erasektori poolt avalikule sektorile (*Business-to-Government*), ülejäänud arved vahetasid omavahel erasektori ettevõtted (*Business-to-Business*).

Norra kogemus

Peamised tegurid, mis tagasid Norra e-arvete kasutuselevõtmise edukuse, on regulatiivsed meetmed, üleeuroopaline koostalitusvõime ning hea turu hõivamise strateegia. Regulatiivsete meetmetena kasutati e-arvete vastuvõtmise kohustuslikuks muutmist avaliku sektori asutustele alates 2011. aastast ning EHF e-arve standardile vastavate arvete esitamist avalikule sektorile alates 2012. aastast. Lisaks kindlustab PEPPOL-i rakendusjuhistest lähtumine väljatöötatud avaliku sektori hankeprotsessi ja e-arve tehnoloogia vastavuse Euroopa Liidu loodava ühtse e-arvete standardiga[9]. Edukaks võib lugeda ka EHF e-arve standardiga turule tulemist, mille puhul keskenduti just suurtele avaliku sektori asutustele, kelle e-arvetele üleminek kiirendas standardile vastavate e-arvete kasutuselevõttu ka nende asutuste tarnijate ja e-arve teenuse pakkujate hulgas.

[9] European Commission Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on electronic invoicing in public procurement. COM(2013) 449 final. Brussels, 26.6.2013

9. Järeldused ja ettepanekud e-arvete kasutuselevõtu soodustamiseks

9.1 Ettevõtete ja asutuste valmisolek e-arvete kasutuselevõtuks

Uuringust võib järeldada, et valmisolek e-arvete kasutuselevõtuks varieerub olulisel määral ettevõtete ja asutuste gruppide lõikes. Vastavalt sellele peaksid erinema ka e-arvete kasutuselevõttu soodustavad toetusmeetmed. Siinkohal on välja toodud üldistav hinnang asutuste ja ettevõtete tehnilisele ja organisatsioonilisele valmisolekule e-arvete laiemaks kasutuselevõtuks.

Grupid	Tehniline valmisolek	Organisat-siooniline valmisolek	Järeldus
Riigiasutused	Hea	Hea	► Valmisolek e-arvete vastuvõtmiseks on olemas, kuna kasutusel on peamiselt SAP või PMen, millel on olemas e-arvete kasutamise võimekus. ► Meelestatus e-arvete vastuvõtmiseks positiivne, kuna võimalik saavutada märkimisväärset kokkuhoidu. ► Võimalik minna üle e-arvete kohustuslikule vastuvõtmisele lühiperspektiivis.
KOV-d ja suured riigi- ja KOV SA-d, MTÜ-d	Hea	Hea	► Valmisolek e-arvete vastuvõtmiseks on olemas (kasutusel e-arve võimekusega tarkvara, peamiselt PMen). ► Võimalik minna üle e-arvete kohustuslikule vastuvõtmisele lühiperspektiivis.
Suured ja keskmise suurusega ettevõtted (üle 50 töötaja, sh nii avalik kui erasektor)	Keskmine	Hea	► Enamasti on majandustarkvara kasutusel. Võimalik, et on vajalik tarkvarauuendus e-arvete kasutamise võimekuse saavutamiseks (sõltuvalt kasutatavast tarkvara versioonist), kuid investeeringuks võimekus olemas, kui klientide poolt nõudlus. ► Võimalik lühiperspektiivis üle minna e-arvete saatmisele avalikule sektorile.
Mikro- ja väikeettevõtted; (sh nii avalik kui erasektor)	Keskmine	Madal	► E-arve võimekusega majandustarkvara kasutusel osaliselt. Investeeringuvõimekus uude tarkvarasse madal. ► Motivatsioon müügiarvete saatmiseks madal, kuna arvete mahud väikesed, mistõttu oleks ka e-arvete kasutuselevõtu tasuvus väiksem. ► Operaatorteenuse kasutamise võimalus, kuid tundlikkus teenuse eest tasumise osas. ► Madal teadlikkus e-arvete teemal.
Väikesed MTÜ-d, sh korteri-ühistud, väikesed riigi ja KOV SA-d;	Madal	Madal	► Majandustarkvara kasutusel osaliselt ► Motivatsioon müügiarvete saatmiseks madal. ► Operaatorteenuse kasutamise võimalus, kuid tundlikkus teenuse eest tasumise osas. ► Madal teadlikkus e-arvete teemal.
FIE-d	Madal	Madal	► Majandustarkvara pole kasutusel. ► Motivatsioon müügiarvete saatmiseks madal. ► Operaatorteenuse kasutamise võimalus, kuid tundlikkus teenuse eest tasumise osas ► Madal teadlikkus e-arvete teemal.

Tabelist järeldub, et e-arvete kasutamise valmisolek on kõige suurem riigiasutuste ja KOV-de ning suurte riigi- ja KOV sihtasutuste ja MTÜ-de puhul. Samuti on valmisolek hea keskmise suurusega ja suurettevõtete hulgas. Kõige rohkem toetusmeetmeid vajavad FIE-d ning väikesed MTÜ-d ja sihtasutused. Järgneval graafikul on illustreeritud organisatsioonigruppide e-arvete kasutamise valmisolekut.

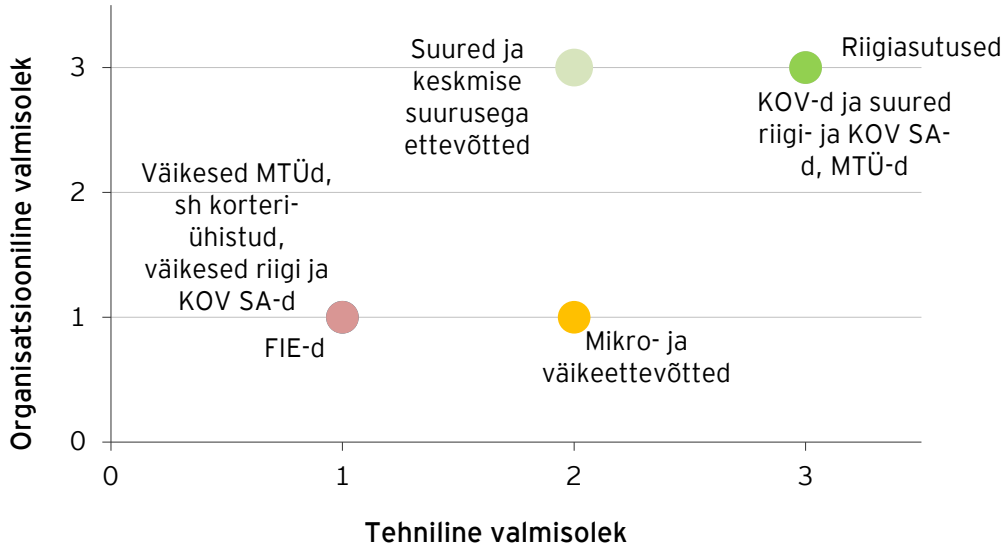

3 – kõrge; 2 – keskmine; 1 - madal

Joonis 38. Hinnang organisatsioonigruppide e-arvete kasutamise valmisolekule.

E-arvetele üleminek avaliku sektori arveldustes aitab kaasa e-arvetele üleminekul riigis laiemalt - ka erasektori omavahelistes arveldustes. Selle põhjuseks on asjaolu, et kui ettevõtted hakkavad avaliku sektoriga arveldama e-arvete kaudu, siis laienevad samad protsessid ja tehnoloogilised lahendused ka kõigile teistele klientidele kuna otstarbekas on kasutada sarnaseid praktikaid. Seetõttu võib väita, et avalikus sektoris e-arvetele üleminek kannab laiemat eesmärki e-arvete levikul.

9.2 Ettepanekud e-arvete kasutuselevõttu soodustavate meetmete osas

EL tasemel on võetud selge suund üleminekuks e-arveldamisele riigihangetes. 2014. aasta aprillis vastu võetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga (2014/55/EL) sätestatakse 54 kuu pikkune üleminekuaeg, mille jooksul töötatakse muuhulgas välja ühtne e-arve standard. Seega peaks e-arvetele üleminek riigihangetes toimuma hiljemalt 2018. aasta sügiseks. Eesti on võtnud suunaks e-arvetele ülemineku riigihangetes sellest tähtajast varem ning käesoleva uuringu tulemused tõendavad Eesti valmisolekut selleks.

Järgnevalt on esitatud analüüsitulemustest lähtuvad soovitused e-arvete kasutuselevõttu soodustavate meetmete osas:

1. **E-arvetele ülemineku töörühma moodustamine ja tegevusplaani koostamine**

   Soovitame moodustada e-arvetele ülemineku protsessi planeerimiseks vastav töörühm Rahandusministeeriumi juurde, kelle ülesandeks oleks koostada e-arvetele üleminekuks detailne tegevusplaan ja jälgida selle elluviimist (sh näiteks teadlikkuse tõstmise tegevused). Töörühma oleks oluline kaasata vähemalt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Riigi Infosüsteemi Ameti, Registrite ja Infosüsteemide Keskuse ning erasektori esindajad.

2. E-arvete saatmise ja vastuvõtmise kohustuse kehtestamine õigusaktis

Ostuarvete menetlemine e-arvetena toob avalikule sektorile olulist majanduslikku kasu (sh näiteks elektroonilisest arhiveerimisest saadav kokkuhoid, arvete transportimisega seotud kulu vähenemine jne). Siiski võttis e-arveid 2013. aastal vastu vaid 12% avaliku sektori asutustest, vaatamata sellele, et võimekus selleks on olemas rohkematel.

Analüüsile tuginedes võib öelda, et takistuseks e-arvete laiemal kasutusel ei ole mitte niivõrd avaliku sektori valmisoleku puudumine e-arveid vastu võtta kuivõrd erasektori vähene motivatsioon e-arveid saata. Kuna müügiarvete e-arvetena saatmisest saadav majanduslik kasu ei ole väikeste arvemahtude puhul märkimisväärne, siis ei ole enamikul Eesti ettevõtetest e-arvete kasutamiseks motivatsiooni. Seega näeme e-arvete kasutuselevõtu eeldusena e-arveldamise kohustuse kehtestamist seadusandluses eelkõige riigihangete puhul. Pikemas ajaplaanis võib kaaluda ka selle kohustuse laiendamist erasektori omavahelistele arveldustele, kuid see vajaks täiendavat analüüsi, kuna käesolev analüüs keskendus vaid avaliku ja erasektori vahelistele arveldustele.

Seega teeme ettepaneku e-arveldamise kohustuse kehtestamiseks riigihangete puhul. Riigihangetes on võimalik seda teha näiteks hetkel väljatöötamisel oleva uue riigihangete seadusega, mis plaanitakse jõustada 2016. aasta aprillis. Kohustuse rakendamisega peaksid kaasnema riigipoolsed toetavad meetmed (vt järgnevad soovitused), mis peaksid olema rakendunud enne e-arveldamise kohustuse kehtestamist. Selleks, et võimaldada ettevõtetele piisavat aega e-arvetele üleminekuks ettevalmistuste tegemiseks, soovitame kaaluda üleminekut kaheetapiliselt.

Esimeseks etapiks oleks e-arvete vastuvõtu kohustuse kehtestamine avaliku sektori asutustele (näiteks riigihangete seaduse jõustumisega aprillis 2016). See tähendaks kohustust e-arveid vastu võtta, kuid mitte veel kohustust e-arveid saata. Kuivõrd analüüs näitas, et avaliku sektori valmisolek e-arveldamiseks varieerub asutuse gruppide lõikes (riigiasutuste ja KOV-de valmisolek on parem kui näiteks väikestel sihtasutustel), siis võiks kaaluda ka erisusi vastuvõtukohustuse rakendamise tähtaegade osas avaliku sektori sees.

Teiseks etapiks oleks täielik üleminek e-arveldamisele riigihangetes, st saatmise ja vastuvõtmise kohustuse kehtestamine. Hindame, et mõistlik üleminekuaeg oleks ligikaudu 6 kuud, mistõttu võiks kaaluda saatmise ja vastuvõtmise kohustuse rakendamist näiteks alates 01.10.2016.

3. Tasuta e-arvete portaal

E-arvete saatmise kohustusega riigihangetes peaksid kaasnema toetavad meetmed, et kohustuse mõju ettevõtetele pehmendada. Uuringust ilmnes, et üks ettevõtete peamisi murekohti e-arvete rakendamisel on seotud lisakulutustega. Ligikaudu veerand uuringus osalenud ettevõtetest leidis, et e-arvete võimekusega majandustarkvara soetamine või operaatorteenuse kasutamine oleks liiga kallis. Ka praegu on olemas võimalus saata e-arveid operaatorteenuse osutaja kaudu, mis tähendab, et puudub otsene vajadus majandustarkvarasse investeerida. Hetkel on e-arvete saatmine läbi operaatori ettevõtetele tasuline.

E-arvetele üleminekut võiks toetada võimalus saata riigile e-arveid tasuta. See võiks toimida läbi riigi poolt loodud e-arvete saatmise veebikeskkonna, nagu näiteks e-arveldaja (Registrite ja Infosüsteemide Keskuse poolt pakutav raamatupidamiskeskkond, mis on esimene aasta tasuta ja seejärel suurema arvete arvu korral 5-9 eurose kuutasuga) või

riigiportaali eesti.ee loodav e-arvete esitamise keskkond (Riigi Infosüsteemi Ameti poolt arendatav tasuta teenus).

Soovitame jätkata praeguse e-arveldaja poolt pakutavaga sarnase hinnapoliitikaga, kus e-arvete saatmine on teatud üleminekuperioodil (näiteks üks aasta) tasuta ning ka edaspidi on väikese arvu arvete (kuni 10 arvet kuus) saatmine saatjale tasuta.

Soovitame, et riiklike e-arveldusega seotud portaalide arendamisel tehtaks koostööd ning leitaks ühtne lahendus e-arvete tasuta saatmise võimaldamiseks ja ei arendataks konkureerivad sarnase funktsionaalsusega süsteeme.

4. E-arvete teemalise teadlikkuse tõstmine

Uuringutulemused näitasid, et Eesti ettevõtete teadlikkus e-arvete teemal on üldiselt madal. Sellest tuleneb ka mõningane tõrksus e-arvete kasutuselevõtu vastu, kuna eeldatakse, et sellega kaasneb suur lisakulu. E-arvete kasutamise võimalusi ja võimalikke kasutegureid puudutav info võiks olla koondatud loodavasse e-arvete keskkonda. Ettevõtteid on vaja teavitada erinevatest e-arvete kasutamise võimalustest.

Üheks segadust tekitavaks asjaoluks on ka e-arve termini mitmetähenduslikkus. E-arve ehk elektroonilise arve all mõistetakse enamasti just PDF-failivormingus elektroonilisi kanaleid kaudu (nt e-posti teel) edastatavat arvet. Termini "masinloetav e-arve" asemel võiks kasutada terminit "digiarve" ehk digitaalsel (numbrilisel) kujul eksisteeriv arve. Paralleeli võib tõmmata terminitega "digiallkiri" ja "digiretsept", mis on kasutajate teadvuses juba kinnistunud ja seonduvad üheselt üksnes arvutisüsteemides tehtavate toimingutega.

E-arvete teemaline teavitustöö peaks hõlmama vähemalt e-arvete teemalise infosaidi ja teabematerjalide loomist (nt e-voldik) ning e-arvetega seotud informatsiooni levitamist, sh uuringutulemuste avaldamist ning teavitusüritusi. Juba enne e-arvete kohustuse rakendumist võiks e-arveldamine saada eelistatud arveldusviisiks (osaliselt selline praktika täna juba toimib).